THO. CAMPANEL.
APOLOGIA
PRO
GALILEO
MATTH.

RB102110

Library
of the
University of Toronto

STILLMAN DRAKE

CF 10
B H5

koll kompl nBl

F. THOMÆ CAMPANELLÆ
CALABRI, ORDINIS
PRAEDICATORVM,

APOLOGIA PRO GALILEO, MATHEMATICO FLORENTINO.

VBI DISQVIRITVR, VTRVM RATIO PHILOSOPAHNDI, QVAM GALILEVS celebrat, faueat ſacris ſcripturis, an aduerſetur.

FRANCOFVRTI,
Impenſis GODEFRIDI TAMPACHII,
Typis ERASMI KEMPFFERI.

ANNO M. DC. XXII.

LECTORI BENEVOLO
S. P. D. Typographus.

Non eſt de nihilo ab Homuncionibus nobis, qui in mundo hoc circumfuſo vndiquaque tanquam vermes in caſeo viuimus, tantas obiri diſputationes de conſtructione ipſius, vtrum Sedes & domicilium hoc noſtrum quod Terram vocamus, in ſublimi circa Solem circumcurrat cum alijs eius generis globis, an hic circa illud. Tam puſilla nimirum animalcula ſumus, vt inſtar muris in naui pene de his neſciamus, quemadmodum & ille ſi mus vicinus diſputaturus accederet mari non fluctuante, reſpondere nunquam poterit, an domus ipſorum communis Nauis ambulet, an vero vno eodemque loco hæreat fixa. Altioris igitur hæc indaginis à multis iudicantur, quam videantur vulgo, præſertim poſt tot nouitates in ſuperioribus globis per inſtrumentum illud opticum, quod Lyncei Philoſophi Romani Teleſcopium vocant, detectas. Hæc autem quamuis præſumtuoſi quidam, qui & Philoſophi vulgo audire volunt, plerumque videant, eorum tamē voluntarius ſtupor tanti faciendus non eſt, vt à diligentiori veritatis inueſtigatione reliquos auertere debeat. Prægrauare vero hanc curam inprimis ſtudent multi vtrarumq; partium Theologi ſacrarum literarum indeclinabili Autoritate. Quod quam recte vel ſecus fiat, id vel precipue homini veritatis amanti diſpiciendum

eſt. Et cum multi & magni viri noſtri & ſuperioris temporis non minus ſacrarum quam mundanarum litterarum intelligentes poſt veteres illos Pythagoricos in ea ſententia fuerint & adhuc ſint, temere de ijs quaſi impijs aut ignaris præſumendum non eſt. Luculenter excuſſa hęc ſunt vt multa alia ab Italo Philoſopho pariter & Theologo & Monacho præclari nunc nominis Thoma Campanella in præſenti tractatu, quem Beneuole Lector tibi communicare voluimus. Ne autem hunc ſolum ex Italis huius profeſſionis hominibus ea in opinione eſſe putes, adiungere potes Epiſtolam inſignem & grandem M. Pauli Antonij Foſcarini Carmelitani ſuper conſiderationem opinionis Pythagoricorum & Copernici, de mobilitate Terræ & ſtabilitate ſolis, & de nouo Pythagorico ſyſtemate Mundi, ad M. Sebaſtianum Fantonem Ordinis Carmelitani GENERALEM ITALICE *conſcriptam, & Neapoli per Lazarum Scoriggium Anno M. D. C XV. typis excuſam, quæ ſi Latine verſa eſſet, huic tractatui Appendicis loco inſeruire potuiſſet.*

Horum Rationibus conſideratis & bene expenſis, iunctis etiam quæ legere eſt apud Nic. Cuſanum Cardinalem, Nic. Copernicum, Georg. Ioach. Rheticum, Mich. Mæſtlinum, Dau. Origanum Germanos, Iord. Brunum Nolanum, Fran. Patritium, Galil. Galileum, Redemtum Baranzanum Italos, Guliel. Gilbertum, Nic. Hillium Anglos, & vel præcipuum nunc Ioan. Keplerum noſtratem, qui vt concludamus, aſſerere etiam cum alio auſus fuit, pleroſq; Philoſophos poſt ſiderios Galilei nuncios iamdudum Copernicoturire, *non dubito Beneuele Lector, quin æquior huius tam prægrauatæ ſententiæ Iudex ſis futurus. Vale, & plura huius Autoris indies expecta.*

ILLV-

ILLVSTRISS. ET REVEREND.

D. BONIFACIO, CARDINALI CAIETANO,

ITALICARVM VIRTVTVM PATRONO colendiſſimo S. P. D.

F. THOMAS CAMPANELLA.

ECce mitto tibi R. Domine, quæſtionem, iuſſu tuo elaboratam: vbi de motu telluris, & ſtellatæ ſphęræ ſtabilitate, & ratione ſyſtematis Copernicęi, diſputo ſecundum ſacras litteras. Tu vide, quid recte dictum ſit; quid item defendendum tibi aut renuendum; quando à ſancto ſenatu id in mandatis habes. Meum ego iudicium non modo S. eccleſię ſubmitto, ſed cuilibet melius ſapienti; maxime autem tibi, muſarum Italicarum patrono. Quo viuente non peribunt illæ. Viue ergo in æternum. Amen.

APOLOGIÆ PRO GALILEO

Proæmium.

ABſolutis iampridem quæſtionibus duabus, hoc tempore neceſſarijs, Vtrũ videlicet liceat nouam cudere philoſophiam, & Vtrũ liceat expediatque, peripateticam ſectam & gentilium philoſophorum autoritatem deprimere, & pro illis nouam philoſophiam ſecundum doctrinam ſanctorum in ſcholas Chriſtianas introducere: nunc ad controuerſiam aliam ſpecialem inuitor ab his, qui philoſophandi rationem, à Galileo Florentino magnificatam, propterea abominantur, quod ſacris ſcriptutis contraria ſtatuere videatur dogmata. Gratificabor, prout res meæ ferunt.

QVÆRITVR ERGO

Vtrum ratio philoſophandi, quam Galileus celebrat, faueat ſacris ſcripturis, an vero aduerſetur.

REm totam quinque abſoluam capitibus. Et primo quidem argumẽta adducam, Galileum impugnantia. Secundo ſubijciam rationes, eum defendentes. Tertio hypotheſes quaſdam præſtruam deciſioni duplici ſubſequuturæ. Quarto reſpondebo ad argumenta Galileum impugnantia. Quinto dicam, quo loco habendæ rationes, eum defendentes.

(⁘)

CAPVT

CAPVT I.

Argumentum contra Galileum.

ARguitur primo contra Galileum: videri omnino theologica euerti dogmata ab eo, qui contra Ariſtotelis phyſiologiam & metaphyſicam, in quibus à D. Thoma & omnibus ſcholaſticis theologica doctrina fundatur, nouitates introducere ſtudet.

2. Præterea, opiniones ille promulgat, quæ omnibus patribus & ſcholaſticis contradicunt. Docet enim, terram moueri, & extra mundi centrum exiſtere, ſolem vero & ſphæram ſtellatam ſtare. Patres autem, ſcholaſtici, & ſenſus, contrarium conteſtantur dogma.

3. Præterea manifeſte contradicit ſacræ ſcripturæ. Dicitur enim Pſal. 92. *Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.* Et Pſal. 103. *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſeculum ſeculi.* Et Salomon Eccleſ. 1. *Terra autem in æternum ſtat.*

4. Præterea idem patet de motu ſolis. Dicitur enim, Eccleſ. ibid. *Terra in æternum ſtat, oritur ſol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur: ibique renaſcens, gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem: luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.*

5. Præterea Ioſuæ 10. ponitur pro ſtupendiſsimo miraculo, quod Ioſue motum ſolis oratione frenauerit. *Sol,* ait, *contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. Stetitque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpacio vnius diei.* Idem repetitur in Eccleſiaſt. cap. 46.

6. Præterea Iſaiæ 38. in ſignum ſanitatis recuperandæ dat Deus Ezechiæ portentum in horologio Achaz. *Et reuerſus eſt ſol decem lineis per gradus quos deſcenderat.* Super quo portento interrogatur Ezechias à rege Chaldæorum, qui, cum aſtronomiæ operam daret, hanc ſolis conuerſionem animaduertit, vt ex 2. Paralip. 32. poteſt agnoſci. Quapropter ſi non vere Deus motum ſolis inhibuit, non verum eſt miraculum. Ergo falſa ſcriptura, quæ pro veris miraculis iſta duo narrat.

7. Præterea de cæli ſtellati motu videmur in ſacra ſcriptura admirari. Dicitur enim in cantico Deboræ, Iudic. 5. *Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt.* Currunt ergo ſtellæ. Ergo & cælum: in quo, ſicut nodus in tabula, inſunt. Item Iudas apoſtolus *ſydera errantia* nominat.

minat. Mouentur ergo. Item 3. Eſdræ 4. *Magna eſt terra, & excelſum eſt cælum: & velox curſus ſolis conuertit in gyro cælum in locum ſuum in vna die.* Quapropter Galileus cœlum ſtellatum immobile faciendo, aperte contradicit ſcripturæ Dei.

8. Præterea ponit Galileus in luna & planetis aquas: quod falſum eſt; quum ſint incorruptibilis naturæ, vt omnes ſcholaſtici cum Ariſtotele, & cœli perpetuitas & immutatio per tot ſecula, conteſtantur. Ponit etiam montes in luna, & terras ibi & in cæteris: quod videtur nimis angelorum domicilia vilificare, & ſpes noſtras, in cœlis poſitas, infringere.

9. Præterea ex opinione Galilei ſequitur, plures eſſe mundos & tellures & maria, ſicut ponit Machometus; & homines in eis habitantes, ſi in ſyderibus ſunt quatuor elementa, ſicut in noſtro mundo: ſi enim ex completis quatuor elementis quælibet ſtella conſtat, erit ſane quælibet mundus vnus. Cum autem in ſcripturis non niſi de vno mundo ſit ſermo, & de vno hominum genere, videtur cōtra ſcripturas ſentire. Omitto, quod rediret hæreſis, quod Chriſtus mortuus ſit pro illis hominibus etiam in alijs ſtellis: ſicuti quidam olim Chriſtum in altero hemiſphærio crucifixum ſecundo putant, vt homines ibi habitantes, ibidem vt noſtrates, ſaluaret. Oporteret etiam ponere cū Paracelſo hæretico, alios in aêre, in aqua, & ſub terra homines, participes beatitudinis, dubios an ad redemtionem & ipſi pertineant: contra quem Martinus Delrius Ieſuita ſcripſit in diſquiſitionibus magicis.

10. Præterea non videtur poſſe abſquè ingenti ſcandalo de his diſputari. Iam enim recepta eſt in ſcholis doctrina de cœleſtibus & de terra, conformis theologię, vti ſcholaſtici docent. Igitur quicunque aliud docent, videntur nouam, ad theologię ſcholaſticę euerſionem, ſternere viam, & ſuper alios ſuperbire.

11. Prętere in ſcripturis admonemur, *Altiora ne quæſieris*; & *Noli ſapere plus quam ſapere oportet*; &, *Non tranſſilias terminos quos poſuerunt patres tui*; &, *Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.* Contrarium autem videtur efficere Galileus, cœleſtia ſuo ſupponens ingenio, totamque mundi architecturam ſuo conſtruens arbitratu. Rectius Cato pręcepit,

Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid ſit,
Cum ſis mortalis, quæ ſunt mortalia, cura.

CAPVT.

CAPVT II.

Argumenta pro Galileo.

SEd contra opponitur, pro Galileo, autoritas theologorum, qui libros Nicolai Copernici de reuolutionibus orbium iuxta obſeruationes eius, ab anno 1525. factas, impreſſioni tradendos decreuerunt, eo quod nihil contrarium catholicæ fidei continerent. Quibus in libris de motu terræ, & fixione firmamẽti, id eſt, cœli ſyderei, diſputatur, & de ſolis in cẽtro noſtri mundi manſione. Nec Galileus aliquid noui præter ſyſtemata alia pandit, nondum cognita. Ergo ſi libri Copernici non incommodant fidei catholicæ, nec Galileus incommodabit.

2. Item Papa Paulus III. Farneſius, cui libros dedicauit illos Copernicus, & Cardinales quidam, (qui, antequã ederentur, tranſcribi ſuo ſumtũ eos ſategerunt, vt apparet in epiſtolis prooemialibus,) eoſdem libros approbarunt. Tempore autem Pauli III. ingenia præclariſſima in eccleſia viguerunt; quando vndique accerſitos pontifex ille animo, virtute & ſanguine nobiliſſimus, dignitatibus decorauit fouitque. Vnde mirum ſi illi talpæ fuerint contra Copernicum, contemporanei vero noſtri, non tam magni nominis, Argo longe ſint oculatiores in Galileum, certioribus nixis obſeruationibus.

3. Item poſt Copernicum ſcripſere, Eraſmus Rainoldus, Io. Stadius, Michael Meſtihlnus, Chriſtophorus Rothmannus, & alij plurimi, eandem ſententiam tuentes. Imo recentiores mathematici diffidunt ſe poſſe ephemeridas rectas condere abſque calculo Copernicæo, & de cæleſtium motibus recte loqui abſque principiorum mathematicorum, certiſſimorum ruina, ſenſuum & nationum omnium teſtimonio, niſi ex theſibus Copernici: quæ nec recentes ſunt; ſed Frãciſcus Maria Ferrarienſis ante ipſum ex nouarum apparentiarum obſeruatione nouam cudendam eſſe aſtronomiam docuit; quam diſcipulus eius Copernicus fecit.

4. Item doctiſſimus Cardinalis Cuſanus hanc ſententiam amplexus eſt, & alios ſoles, alioſque in firmamento ſtellato circumgyrantes planetas, agnouit. Et quidam Nolanus, & alij, quos hęreſis nominare non permittit, hanc ſententiam tuentur. Sed in hoc condemnati non ſunt tan-

B quam

quam hęretici; nec qui Catholici, à librorum editione prohibiti fuerunt. Inter quos fulget Ioan. Keplerus, mathematicus Cæſareus, qui hanc ſententiam in diſſertatione ſuper nuncio Galilei tuetur: & Guilielmus Gilbertus Anglus ſolertiſſimus, in libro de philoſophia magnetica, cum alijs innumeris Anglis, quos ſubticeo. Item Ioan. Antonius Maginus, mathematicus Patauinus, qui ab anno 1581. vſque ad præſentem 1616. in ſuis ephemeridibus proteſtatur, ſe calculum Copernici & Reinoldi amplecti, & poſitiones tuetur, & contra aliter ſentientes obmurmurat in epiſtolis plurimis.

5. Item R. P. Clauius Ieſuita in vltima editione operum ſuorum, cum animaduertiſſet, Mercurium & Venerem circa ſolem in gyrum vagari, quamuis antea contrarium cum Ariſtotelis ſectatoribus ſenſiſſet, admonet aſtronomos, vt de alio cœlorum ſyſtemate prouideant. Quod documentum conſiderans mathematicus recens, Fictus Apelles, in ſuis obſeruationibus nubecularum ſolarium, in Galilei & Copernici ſententiam fertur.

6. Præterea hanc ſententiam Galilei eſſe vetuſtiſſimam, tam de motu terræ, quam de ſolis in centro manſione, & de ſiſtematis ſydereis & aquis & elementis eorum, in fine docebimus, imo ab ipſo Moyſe ortam eſſe: etiam Pythagoram, genere Iudæum, licet in Græcia natum vrbe, teſte S. Ambroſio, in Italiã attuliſſe ipſam, & in Græciam, & Crotone Calabrorum docuiſſe, ac inanibus rationibus ab Ariſtotele impugnatam eſſe, abſque mathematica demonſtratione, ex quadam morali ac ruſtica cõiectura; quemadmodum etiam libros Moyſis aſpernatus eſt, propterea quod eorum altitudinem & reconditas rationes & myſteria capere non potuit per ſuam logicam: & hoc ex S. Ambroſio & Pici Mirandulani monumentis haberi: & Galileum noſtros maiores ab iniuria Græcorum vindicare. Eandem tenuiſſe ſententiam Numam Pompilium, diſcipulũ Pythagoræ, & regem Romanorum ſapientiſſimum, non modo Ouidius ſed hiſtorici multi teſtantur, licet negent alij. Plinius, Pythagorã ſenatus Romani decreto ſapientiſſimũ inter philoſophos fuiſſe, quando ei ſtatuã dedicarunt (iubẽte oraculo Delphico, vt ſapiẽtiſſimo Græcorum ſtatuam dicarent erigerentque) veraciter enarrat. Quapropter & Italiæ & Moyſi & Romę iniuriam inferre ij videntur, qui rationem philoſophandi & dogmata Galilei inſectantur, & Ariſtotelica Pythagoricis nunc ante-

teponunt, quando iam ſepulta veritas eluceſcit: non ſic autem maiores noſtros peccaſſe, quoniam nondum terra noua, & ſyſtemata cœleſtia, nouaque phænomena propalata fuere, nec concordia ſcripturarum cum huiuſmodi philoſophia.

7. Tandem cum theologi, à tempore Caſellæ & Franciſci Mariæ Ferrarienſis vſque ad nos, hanc aſtronomiam non modo non condemnauerint, ſed imprimendam decreuerint, nec recentioribus ſint minores; videntur non ex zelo doctrinæ Chriſti; ſed vel ex inuidia vel ex inſcitia oppugnatores Galilei inſurrexiſſe.

8. Item vocatur in S. ſcriptura cœlum ſydereum *Firmamentum*, quia ſtat. Ergo terra mouetur. Ergo & ſol centrum. Nam ſic omnia phænomena & principia mathematicorum ſaluantur, vt probat Copernicus, & ſequaces; imo Ptolemæi ſequaces idem fatentur.

9. Item nubeculæ in ſole, & nouæ ſtellæ in cœlo ſydereo, & cometæ ſuper lunam, indicant palam, ſydera eſſe ſyſtemata.

10. Item non poſſe textum Moyſis recte ſatis exponi, niſi ſydera ſint ſyſtemata, probabimus infra, ex doctoribus ſanctiſſimis.

11. Item S. Iuſtinus, in quæſt. ad orthodoxos, docet, inter Chriſtianos & gentiles eſſe controuerſiam de cœli figura; his aſſerentibus, eſſe ſphæricam & mobilem; illis, cameræ inſtar & immobilem. Alijque doctores vocant cœlum Firmamentum propterea quod immobile eſt.

CAPVT III.

Hypotheſes tres præſtruuntur deciſioni duplici, poſtea ſubſequuturæ.

ARgumentis vtrimque propoſitis pro veteribus & modernis theologis, Galileum defendentibus & oppugnantibus, reſpondebo, ſed iactis heic prius ſolidis, probatiſſimiſque fundamentis ſiue hypotheſibus, ex ſanctorum doctrina, & naturæ decretis, & nationum conſenſu.

Prima hypotheſis.

QVicunque quæſtionis, etiam ad religionem vel ex parte ſpectantis, iudices fieri volunt, zelum Dei habere debent, & ſcientiam, vt docet S. Bernardus in apologia, ex dictis apoſtoli ad Rom. 10.

Probatur prior pars huius copulatiuæ. Qui enim ſcientiam habent abſque zelo Dei, hominibus in tribunali vel gymnaſio regnantibus adulantur; ac proinde pro veritate definire non audent; vt Ioannis 12. dicitur: *Ex principibus multi crediderunt in Ieſum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eÿcerentur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Item Apoſt. Rom. 1. Philoſ. condemnat, quod, cũ Deum cognouiſſent, nõ tamen ſicut Deum honorificaſſent: ſed Dijs falſis ſacrificaſſent, quoniã, vt Plato quoq; in Apologia pro Socrate, & Xenophon, & Cicero & Plinius & alij narrant, timebãt ne criminis hæreſeos accuſarentur apud ſenatum; multique eorũ, tanquam impij interficiebantur. Alij vero, quoniam ex opinione, quam vulgus ſectatur, pecunias lucrantur & honores, ſic eam defendunt, vt videantur publicæ vtilitati ſaltem conſulere; nec pro veritate & iuſtitia certant, aut laborant, ſed pro gloriola & ventre; & relicto proprio iudicio in crimen tranſeunt alienum, vt dicit Leo Pontifex de Pilato; vtque Apoſtolus ait, *veritatem Dei in iniuſtitia detinent*; adeoque ſeipſos ita afficiunt, vt tandem videatur eis vera opinio, quam ore defendunt, & corde negabant. Sic fit peſtis animorum, vt dicit T. Liuius, & nos in Antimachiauelliſmo.

Probatur poſterior pars copulatiue. Qui autem zelum Dei habent, & non ſcientiam, quamuis ſanctiſſimi ſint, niſi à Deo expreſſam reuelationem acceperint, nequaquam de quæſtione tali iudicare poſſunt. Vnde Apoſtolus Roman. 10. teſtimonium perhibet Iudæis, quod perſequuti fuerint Chriſtianos *ex Zelo Dei, ſed non ſecundum ſcientiam.* De ſeipſo quoque teſtatur, puod putarit, ſe obſequium præſtare Deo. Et quamuis eſſet litteratus & eruditus in lege ſecus pedes Gamalilæis, & in doctrinis ſæcularibus, tamen ait: *Ignorans feci, & in incredulitate mea:* quia non per omnia argumenta examinarat fidem Chriſtianorum, ſicuti debebat. Præterea Lactantius, Firmianus & S. Auguſtinus, cum eſſent ſancti ac docti, negauerunt antipodas, moti ex zelo Dei & ſcripturarum; ſicut patet ex argumentis, quæ inde educuntur; tum quia homines illi ex Adam non traherent originem, quod eſt contra ſcripturam; tum quia ſit impoſſibile, ex noſtris illuc migraſſe per Oceanum impertranſibilem: alij addunt, quia Chriſtus heic & ibi crucifixus bis fuiſſet: quia ſcriptura dicat, cœlum eſſe extenſum ſicut cameram, cuius baſis tellus, (ait Iuſtinus,) ſuper qua aqua, & ſuper hac cœlum immobile. Nihilominus iam

vide-

videmus, falſas eſſe rationes haſce, ex defectu mathematicæ & coſmographiæ ortas; proptereaque ſcripturam quoque torqueri. Et ſicut falſa eſſe deprehenditur ſententia S. Thomæ, quod ſub æquinoctiali non extet habitatio hominum, idque phiſiologiæ & geographiæ itidem defectu & ex zelo Ariſtotelis cui magis credere voluit quam Alberti Magni & Auicennæ rationibus: ita eodem zelo ſcripturarum S. Ephrem, Anaſtaſius Sinaita, & Moyſes, epiſcopi Syri, in altero hemiſpærio toto poſuerunt paradiſum terreſtrem: non enim, niſi in ſpatio bene magno, aiunt, quatuor illa paradiſi flumina, & arbores tot tantæque eſſe potuerunt. Nihilominus iam deceptos eos, ex nauigãtium teſtimonio apparet. Recte ergo diximus, quod ſine ſcientia non recte iudicet etiam ſanctus. Vnde D. Thomas in opuſculo contra impugnantes religionem cap. 11. quia philoſophabantur, ad hoc allegat gloſſam ſuper Daniel. 1. inquientem: *Si quis imperitus huius artis aduerſus mathematicos ſcribat, aut expers philoſophiæ aduerſus philoſophos agat, quis etiam ridendus vel ridendo non rideat?* Et poeta Comicus de tali iudice ait:

Dÿ immortales, homine imperito nihil iniuſtius,
Qui nil rectum, niſi quod placeat ſibi ducit.

Secunda hypotheſis.

SEx ſunt, quæ iudicem harum quæſtionem ſcire oportet, vt poſſit recte iudicare.

Primum, quod philoſophia de rebus cæleſtibus & inferioribus neceſſaria ſit theologo ſpeculatiuo, contra ſectarios diſputaturo.

Secundum, quod nondum à philoſophis ſcientia de cœleſtibus perfecta ſit.

Tertium, quod neque ſanctus Moyſes, neque Dominus Ieſus, nobis phiſiologiam & aſtronomiam aperuerint, ſed *Deus tradiderit mundum diſputationi hominum*, Eccleſiaſt. 1. *vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicerent*; (Romanorum 2.) docuerint autem nos beate viuere, ac dogmata ſupernaturalia, ad quæ natura non ſufficiebat.

Quartum, quod qui vetet Chriſtianis ſtudium philoſophiæ & ſcien-

tiarum, vetet etiam eſſe Chriſtianos. Et, quod ſola lex Chriſtiana commendet ſuis omnes ſcientias; quia de falſitate ſui non timet.

Quintum, quod, qui tamquam ex doctrina fidei Chriſtianæ philoſophos, ratione & exprimentis dogmata ſua probantes, impugnant, quando illa non ſunt expreſſe contraria ſcripturis ſanctis, expoſitionem non recipientibus per alios contextus; hic pernicioſe contra ſe, & impie contra fidem, & irriſorie ad alios, ſe habeat: multo autem magis, qui ſcripturæ ſenſum vni ex philoſophis ita accommodat, vt alius incommodet.

Sextum, quod non omnis falſitas ita contrarietur ſcripturis, vt habenda ſit pro hæretica in eccleſia militanti, ſicut fortaſſis eſt in triumphanti, niſi ſenſum ſcripturæ ſubito aut conſequenter euertat: & quod, ſi theologi complexati ſunt dogmata, ſcripturis Dei magis aut æque contraria ſecundum apparentiam, nō ſit condemnandus aut à ſpeculatione vlteriori arcendus, qui, an ita ſe habeant dogmata quæ adferuntur, inquirit, animo veritatis aperiendæ, non fidei impugnandæ.

Quas aſſertiones ſex in Theologicis noſtris probatas, prout præſenti quæſtioni expedit, iterum probare non grauabimur.

Probatur aſſertio Prima.

QVanquam Chriſtiano ſufficit, noſſe quæ ſibi credenda ſunt ad ſalutem æternam conſequendam, vt docet D. Thomas in 2. 2. q. 8. & 9. & cum eo omnes theologi, non ſufficit tamen theologo, cuius eſt *alios exhortari in doctrina ſana, & contradicentes arguere*, vt docet apoſtolus, & cum eo omnes patres. Cum enim de omnibus rebus per altiſſimā cauſam, quæ Deus eſt, iudicare habeat theologus, & non per cauſas modo inferiores, quemadmodum cæteri artifices, & ſapientes; indiget omnes ſcientias pernoſſe, vt ſimul Deum, quod eius obiectum principale eſt, & omnia opera Dei cognoſcat; & ſi qua ſcientia, quæ de Deo & de operibus Dei apud homines tractat, contradicit ſcientiæ diuinæ, eam inpugnare poſſit, & argumentis reſpondere. Neque enim verum vero contradicit, neque effectus cauſæ: ergo nec ſcientia humana diuinæ, nec opera Dei Deo, vt ex Concilio Lateranenſi ſub Leone X. admonemur. Quapropter Diuus Thomas in opuſculo contra impugnantes religionem, propterea quod

fratres

fratres ſcientiæ & eloquentiæ ſeculari operam darent, oſtendit, eos eſſe cæcos, nec videre, quam neceſſariæ, nedum vtiles ſint ſcientię theologo. Atque ideo quamuis theologia reſpectu ſui non egeat probationibus ex ſcientia humana deſumptis, tamē reſpectu noſtri indiget, vt roboremur, & intelligamus ex ſenſibilibus & naturalibus ſupernaturalia. Et probatur teſtimonio Auguſtini & Hieronymi & Dioniſij & aliorum patrum, qui hoc faciendum docuerunt, & fecerunt. *Vt neſcias*, ait Hier. in epiſt. ad Magnum, *quid prius in illis admirari debeas, eruditionem ſeculi, an ſcientiam ſcripturarum*: additque Apoſtolum Paulum propterea poetas & philoſophos legiſſe, quos etiam citat ſæpe. Et Gregorius in moralibus, illud Iobi, *Qui facit arcturum & orionem*, exponens, de ſapientia aſtronomorum ſecularium acceptum dicit. Item probant patres & D. Thomas in 1 q. 1. ex dicto Salomonis: *Vocauit ſapientia*, id eſt theologia, *ancillas*, id eſt ſciētias, *ad arcem*. Imo ſcientias eſſe in præcepto generi humano, non autem indiuiduo huic vel illi, clarum eſt. Nam fecit Deus hominem, vt Deum cognoſceret, cognoſcendo amaret, & amando frueretur: & propterea ſenſitiuū & rationalem. Si autem ratio ad ſcientias valet, contra ordinem Dei naturalem facit homo, niſi hoc dono Dei ex inſtituto diuino vtatur, vt ſolet arguere; Chryſoſtomus plane ſicuti pedibus ad ambulandum vti nollet. Vnde Ariſtoteles; *Omnes homines natura ſcire deſiderant*. Et Moyſes Geneſ. 1. *poſuit Deus hominem in paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum*. Hoc autem non erat opus manuale, nec cuſtodia ab animalibus; quum abſque labore ex ſponte naſcentibus tunc viuerent, & cuncta animalia illi obedirent: ſed erat opus ſpeculationis rerum, & obſeruatio cœleſtium ac naturalium, ex admiratione prodiens, vt, quia tenebatur Deum venerari, (quod ſine cognitione præuia non poteſt fieri, *quia inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, conſpiciuntur*, teſte apoſtolo,) vndique philoſopharetur. Licet autem Adamo omnes ſcientiæ fuerint infuſæ, experimentali tamē carebat. Et hoc præceptum datum eſt illi, non vt perſona erat, ſed vt caput generis humani, ac propterea nobis, qui ex eo deſcendimus, vt patres teſtantur. Item Dauid ait, *Quærite Deum, & viuet anima veſtra*. non poteſt autem à nobis quęri, niſi in rerum natura ab eo creatarum, vt cauſa in effectu inquiritur. Et alibi ait, *Mirabilia opera tua, ideo ſcrutata eſt anima mea*. Et Salomon, Eccleſ. 1. inueſtigaſſe diligenter de omnibus quæ ſub ſole ſunt, declarat, quamuis infuſa præditus ſcientia: &, Sapient. 7. ſe res omnes naturales, mathema-

ticas, aſtronomicas & logicas ſciuiſſe pandit; & de cunctis rebus phyſicis diſputaſſe perhibetur in 3. Reg. 4. & ſcripſiſſe, vt alij volunt, de herbis, volucribus & lapidibus & piſcibus. Et propterea mundus vocabatur ab initio Sapientia Dei, (vt reuelatum eſt ſanctæ Brigittæ,) & liber, vt omnes in eo legeremus. Vnde S. Leo, ſerm. 7. de ieiunio decimi menſis; *Per ipſa*, ait, *elementa mundi, tanquam per publicas paginas, diuinæ voluntatis ſignificationem accipimus*. Et ſermon. 8. idem probat ex eo, quod *cœli enarrant gloriam Dei, &c.* & *inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, &c.* Et profecto etiam: vt dicit Cyrillus in primo contra Iulianum, *philoſophia eſt catechiſmus ad fidem:* qui ipſam ſpernit, fidei aduerſatur. Et propterea Bernardus in ſerm. Audiam quid loquatur in me dominus, ait, mundum eſſe codicem Dei, in quo iugiter legere debeamus. Idē dixit S. Antonius, teſte Nicephoro, & Chryſoſtomus ſuper illud Pſ. 147. *Non fecit taliter omni nationi.* Vt nemo poſſit excuſari, quod legem non acceperit. *In omnem* enim *terram exiuit ſonus eorum.*

Corollarivm. Et quoniam, quæ ſunt mirificentiora & excellentiora, magis Deum repræſentant autorem ſui; maiori ſtudio & ob hoc ipſum inueſtiganda ſunt, & quia animæ humanæ diuinitas ex hoc ſtudio comprobatur. Huiuſmodi autem ſunt cœlum & ſtellæ & maiora mundi ſyſtemata. Vnde Anaxagoras factum eſſe hominem dixit, vt ſuſpiceret cœlum. Et Ouidius à theologis cunctis, præcipue à Lactantio, ob hoc dictum valde laudatur, dicens de Deo:

Cum terram ſpectent animalia cætera prona,
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Dauid autem cauſam reddens in Pſ. 18. canit: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et in Pſ. 8. *Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Plato etiam in Epinom, & in Axiocho, (ſi tamen non eſt Xenophontis,) ex cœleſtium cognitione, vt ſtellarum, æquinoctiorum, eclipſium, & huiuſmodi, animę immortalitatem, hominis dignitatem & deificationem argumentatur: & nos plura in Antimachiauelliſmo: Ouidius autem conteſtatur, ad aſtronomos loquendo,

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum,
Inq; domos ſuperas ſcandere, cura fuit.

Admo-

Admouere oculis diſtantia ſydera noſtris:
Aetheraq; ingenio ſuppoſuere ſuo.

Quæ laudes maxime præ cæteris Galileo conueniunt, vt alibi palam fecimus. Omitto, quæ Ioſephus & Philo de ſcientijs phyſicis & cœleſtibus dicunt, quæque Beroſus in Noe & Abrahamo hoc nomine notat: & quod Patriarcha Iacob per phyſiologiam ſe à Labani auaritia liberet & diuitem faciat, vt ſcriptura teſtatur: & quod per ſcientias antiqui patres diuturniorem vitam egerint. Item Deus ſigna aduentus ſui primi poſuit in cœlo & in terra. *Adhuc modicum, & mouebo cælum ac terram, & veniet deſideratus cunctis gentibus*, dixit in Aggæo. Et nos, ita eueniſſe, ex excentricitatum & æquinoctiorum & obliquitatis & apogeorum tunc inceptis mutationibus, & nunc tandem patefactis, probauimus in prophetalibus noſtris. Et de futuri aduentus ſignis, in ſole & luna & ſtellis, clarum eſt euangelium, Luc. 21 Et quia ad non cauſas extorquent aſtronomi veteres iſta ſigna, &, vt prophetarat Petrus apoſtolus, epiſt. 2. cap. 3. quod viri *illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes dicent in nouiſſimis* (cum Ariſtotelicis & Machiauelliſtis, (*Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ:* contra hos ego oſtēdo, non perſeuerare ſicut ab initio, ſed adeſſe ſigna in ſole & luna & ſtellis. Quæ & ſuo tempori proxima eſſe, per phyſicum argumentum, ex inferiorum immutatione, S. Gregorius ſuper Luc. 21. recte probauit. Quapropter qui vigilantiam, ſuper cœleſtium mutationes & veritates, prohibent, hi volunt, vt dies Dei, ſicut fur in nocte, nos comprehendat, ſicut cæteros filios tenebrarum, vt S. Paulus, 1. Theſſ. 5. docuit, & monet, vt vigilemus, nec ſimus noctis filij. Vigilat autem, qui data ſigna in ſole & luna & ſtellis contemplatur; non qui ſunt ſicut Iudæi olim ſpretis ſignis de ſtella Balaam incidentes in lapidem offenſionis, vt Auguſtinus monet. Ergo ſicut Apoſtolis præ cæteris credimus in ſcriptura, naturæ libro primo, ita Dauid propterea de his dixit: *In omnem terram exiuit ſonus eorum; & non ſunt loquelæ, &c.* & Paulus idem de Apoſtolis repetit, Rom. 5. Concordant enim codices Dei vtrique alter alteri.

Probatur aſſertio ſecunda.

NOndum ab aliquo Philoſophorum aut theologorum ſatis digne, aut certe ſatis, de cœlorum naturis, ordine, ſitu, quātitate, motu, & con-

figurationibus, deque vniuerſi conſtructione dictum eſſe, imo nec exacte dici poſſe, probatur ex ſcripturis ſacris, ac diuerſitate hypotheſium inter ſapientes Et primo Iob. 38. dicitur: *Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?* Et paulo inferius: *Quis enarrabit cœlorum rationem?* Deinde Salomon quoque, Eccleſ. 9. *Mundum,* ait, *tradidit Deus diſputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſq; ad finem.* Et cap. 8. eadem ac plura repetit.

Quapropter delirant, qui putant, ab Ariſtotele conſtitutam eſſe veritatem de cœleſtibus, & nihil amplius inueſtigandum. Ariſtot. enim in 2. de cœlo, ſicuti ab Ægyptijs acceperat, ſcribit, octo eſſe ſphæras, adnumerando ſtellatã; & hanc eſſe primũ mobile, quod moueat 24. horis omnes ſphæras planetarum, cõtra ipſarum inclinationem ab ortu in occaſum, motu violento, quando ipſę naturali motu feruntur ab occaſu ab ortum itineribus pauciſſimis: nam luna non niſi 12. gradibus ex 360. quos abſoluunt omnes ſpæræ per violentiam in motu diario. Deinde in 12. metaphyſ. non à prima ſphæra alias rapi vult, ſed quamlibet à ſua intelligentia; multiplicatq; tot intelligentias, quod ſunt apparentiæ, & motus; nec tamen reddit cauſas apparentiarum, vt fatentur S. Thomas & Simplicius & alij expoſitores: & ponit bellum inter Deum & angelos, quippe çum hi moueant contra motum illius, & dum imitari dicuntur contrarium faciunt: ſimiliter inter angelos; nam alius ad ortum, alias ad occaſum, alius ad boream, alius ad auſtrum, contra mouere nituntur: & alios mouentes ponit, & totidem reluctantes, ita vt nedum violentiam cœlo, & etiam in angelis, aut diſcordiam aut laſſitudinem in mouẽdo ponat, ſed nec, cur ſurſum aliquando, aliquando deorſum magis moueri aſtra videantur, nec cur ſtationarij, veloces, retrogradi & tardi fiant planetæ, nec de mutatione excentricitatum & apogæorum & æquinoctiorum, vllam reddat, aut reddere poſſit cauſam, quum cœlum de quinta eſſentia componat; Nec ergo cur Mars infra ſolis ſphæram deſcẽdere Tychoni acronychius ſpectetur, nec quomodo nubeculæ in ſole, & ſydera noua in ſphæra ſtellata, & cometæ ſupra lunã poſſint fieri. Vnde oportet omnino falſam eſſe eius aſtronomiam, quæ iſta non admittat, ſenſu & inſtrumentis certiſſimis comprobata. Indeq; S. Baſilius & Ambroſius hæreticos cenſent eos, qui cœlum de quinta eſſentia cum Ariſtotele faciunt, & ſolem negant eſſe formaliter calidum, vt infra docebimus, & in noſtris quæſtionibus pro

philo-

philoſophia ſanctorum demonſtrauimus. Omitto, quod ſolem immediate ſupra lunam ponit; quod D. Thomas, & ſequaces ipſius Ariſtotelis, docent eſſe falſum. Ariſtoteles quoque fatetur, ſe neſcire de cœleſtibus quicquam; & fortioribus in hac ſcientia curam committit inueſtigandi; vt patet in 12. Metaphyſ. quę q; ipſe ponit, ea ſeſe à Calippo & Eudoxo accepiſſe confitetur: nec addidit aliud niſi reuoluentes orbes, qui pugnam inter angelos accumulant. Omitto impietates, quæ ex quinta eſſentia & æternitate motus cœli ſequuntur. Nam D. Thomas & expoſitores Chriſtiani hoc facile declarant: & rationibus reſpondet ille in lect. 10. vbi firmiſſime æternitatem motus, non problematice, tenuiſſe illic Ariſtotelem docet D. Thomas alioquin non datur ipſi Deus: vnde & Atheiſtas nos facit, qui æternitatem motus negamus: Et D. Thomas reſpondet cõtra. Quare nõ ſatis mirari queo quoſdam theologaſtros, qui metas ingenijs hominum ponunt ſcripta Ariſtotelis. Quod neq; Ptolemæus veritatem ſit aſſequutus, docent noua phænomena, de quibus per eius dogmata non poteſt reddi ratio, nec diſcordia inter cęleſtia tollitur. Omitto errores à Copernico deprehenſos in mathematicis, videl. quod fiat motus regularis in ſphæra ſuper alieno centro, & alia. Propterea Thebit & rex Alfõſus inuenerũt librationes & nouas ſphæras. Copernicus vero & hos deceptos demonſtrat, & ad antiquorum Pythagoreorũ dogmata recurrit, vnde apparentiarum rationes melius redduntur. Galileus vero vltra hæc deprehendit nouos planetas, & ſyſtemata, & paſſiones cœli ignotas. Quare inſaniunt indoctiſſime, qui putant de cęleſtibus ſatis eſſe, quæ patefacta ſunt ab Ariſtotele; qui nihil de ſuo dixit, vt ipſemet fatetur, & alios inueſtigare plura iubet: & poſteriores incerti adhuc digladiantur.

Appendix. Sed dicet quis. Si pro dignitate & veritate dari de cœleſtibus doctrina nequit, vt Iob ait: ergo melius eſt quieſcere, quam vltra fruſtra inquirere. Verum dico, ſed inquiſitio hæc vlterior non facit hominem hæreticum, vti volunt, ſed vanũ fortaſſe. At quod non ſit vana vlterior inueſtigatio, docet naturale deſideriũ ſemper plura diſcendi. Item S. Ber. in 4. & 5. de conſiderat. ad Eugeniũ: *Quamuis*, inquit, *quid ſit Deus non inueniatur, tamẽ fructuoſiſſime ſemper quæritur.* Studiũ autẽ in rebus cęleſtibus & propter Deũ, quẽ ſemper inueſtigare iubemur. Nã etſi perfecte Deũ non attrectamus, vt ait Paul. ad Athen. quẽ quærere debemus, tamẽ ſemper aliquid plus inuenimus, vnde paulatim deificamur. Et pręſtat (ait

Ariſtot. in 1. de anima,) pauca de magnis rebus ſcire probabiliter, quam multa de paruis demōſtratiue. Vnde plura inuenere Ægyptij poſt Chaldæos in cœleſtibus; plura poſtmodum Græci; & nunc plura Germani & Itali. Indeq; ſtupere eſt, quantas pandat Galileus ſcenas, in quibus Deus ſapientiæ & potentiæ & amoris ſui diuitias repræſentat. Et S. Leo, Antonius, Bern. Chryſoſt. & alij dicunt, mundum eſſe codicem Dei, cui oporteat nos inſudare. Vnde in quodam ſermone Bernardus, quibus non datur gratia inquirendi Deum in ſupernaturalibus, ijs inquirendū eum eſſe docet in naturalibus: ex his enim ad illa erigimur. Idem probat luculenter Richardus de S. Victore in libris Beniamin, ſerm. de contemplatione. Ratio etiam id ſuadet. Si enim propter ſui gloriā iſta creauit Deus, vt ait Salomon, vult profecto nos ea admirari, laudareq; & celebrare ex his autorem Deum: ſicut pictor & poeta ſapiens ſuas ipſorum picturas & carmina legi volunt, & artis excellentiam inde agnoſci, artificemq; laudari. Adde quod in his animi diuinitas oſtenditur magis, & acquiritur, vt dictum eſt. Non ergo vana inquiſitio. Quapropter inuidi ſunt, aut ingenio & fide in Deum exigui, qui putant in Ariſtotele & alijs philoſophis antiquis eſſe quieſcendum, nec vltra quærendum, præſertim poſt euangelij lucem & noui orbis ac ſtellarum inuentionem, qua priſci caruerunt ſicut & luce fidei; quæ perficit in nobis naturam ſupra ethnicos, nō deprimit ſub eorum iugo; cum eorum philoſophia ſit catechiſmus, & noſtra ſit perfecta doctrina, teſte Cyrillo: vnde in mundo, qui eſt liber Dei & ſapientia, melius legere poterimus, ſi gratiam, quæ eſt in nobis, non negligamus: & hoc dico cæteris paribus. Non enim ruſticum ingenium Chriſtiani adæquamus ingenio Platonis; ſed ingenia naſci, quale fuit in Platone & alijs, oſtendimus; quæ poſt euangelium plus proficere in ſcientijs valēt quam Plato & alij. Et hoc Plato in Hippia etiam dixit, quod recentiores non cedant priſcis, niſi ob inuidiam viuorum, & venerationem mortuorum. At neque deſiſtendum, iterum probatur ex eo, quod Deus bonus eſt quærenti ſe, vt ait Hieremias; & ſemper noua reuelat, vt viſum eſt ſupra: & dixit S. Bernardo; dum iſta retines, aliud non accipies. Non ergo fruſtra ſemper quærimus. Et S. Leo ait: Qui putat ſe inueniſſe, non reperit quæſita, ſed in inquiſitione defecit circa diuina.

(∴)

Proba-

Probatur aſſertio tertia.

QVod autem phyſiologiæ & aſtronomiæ metam nec Chriſtus nec Moyſes poſuerint, poſtquam vidimus quod priſci philoſophi id non præſtiterint, nunc facile declaramus. Nam in euangelio Chriſtus nunquam de phyſicis & aſtronomicis diſputaſſe legitur, ſed de moralibus, & promiſſionibus vitæ æternæ: cuius viam exemplo & doctrina & ſanguine patefecit. Profecto etiam ſuperfluum id fuiſſet. Si enim in origine mundi tradidit Deus mundum diſputationi hominum, vt operarentur & cognoſcerent Deum per ea quæ facta ſunt; & vt hoc poſſimus, mentem rationalem nobis infudit, & vias inueſtigandi quinque ſenſoria patefecit illi quaſi feneſtras, vt docet Petrus apoſtolus apud Sanctum Clementem, per quas mundum, Dei ſtatuam, aſpiceret & quæ in ea ſunt admiraretur, & artificem Deum quęreret, quod & Chryſoſtomus ſuper Pſalm. 147. & alibi ſæpe declarat; naturalia autem per originale peccatum non amiſerimus, vt theologi omnes conteſtantur; ergo ſuperfluum fuiſſet, eum qui venit redimere nos à peccatis, docere iterum, quæ per nos diſcere debemus & poſſumus. Vnde nec apoſtolis ita docenda mandauit, ſed baptizare & docere, quæ ipſe fecerat & docuerat, Matt. vltimo, & probare per miracula & martyrium, Marc. vltimo. Vnde Bernardus in ſermone de Petro & Paulo ait: *Non docuerunt apoſtoli piſcatoriam artem, aut ſcenofactoriam, neque aliquid huiuſmodi; non Platonem legere, non Ariſtotelis verſutias inuerſare, &c. ſed viuere me docuerunt, &c.* Item S. Clemens in 1 recognit. introducit Barnabam interrogatum à philoſopho Romano, cur exiguus culex ſex pedibus à natura donatus ſit, elephas autem tam magnus quatuor tantum; reſpondiſſe: ſe à Chriſto in mandatis habere doctrinam regni cœlorum non autem phyſicarum rerum quæ naturaliter inueſtigari poſſunt. Nec reprobarunt apoſtoli philoſophiam, cum Chriſtus potius cõmendet Phariſæos, quod ex cœli facie de pluuijs & ſerenitate prognoſticarentur; licet condemnet, quod tempus Meſſiæ ex ſcripturis non agnoſcerent eodem modo; vt etiam conqueritur Ieremiæ 10.

Quod autem nec Moyſes præſcripſerit fines in ſcientijs humanis, nec Deus phyſiologiam per eum docuerit aut aſtronomiam, palam eſt. Quoniam Salomon ait, Deum tradidiſſe mundum diſputationi hominum; & ipſe

ipſe inueſtigauit diligenter de omnibus rebus, naturam inſpectando, nō ſaltem Moyſis codicem. Qui Moyſes de cœli & terræ & cunctarum rerum creatione & ornatu dixit aliqua ſummatim, quatenus legislatori, non phyſiologo, deſeruirent. Vt enim oſtēderet eūdem Deum, qui ſibi legem dederat, creatorem & gubernatorem mundi, à creatione incipit, & per gubernationem incedit, & ad particularem gubernandi modum per legē ſibi datam deuenit. Idem probatur ex omnium patrum teſtimonio: qui inſuper addunt Moyſen populari ſtylo vſum, non philoſophico; & potius iuxta ſenſum plebis, quam iuxta philoſophicum intellectum. Vnde cum eſſet mirificus in omni ſcientia, diuina & humana, imbutus omni ſapientia Ægyptiorum, vt dicitur Act. 7. & Philo ac Ioſephus probāt; ſic populo ſatisfecit, vt tamē philoſophis ſatisfeceret. Namque omnia non ſolum ex verbis, ſed ex factis, intelligenda dedit eis, qui myſtice intelligūt: vt patet in conſtructione tabernaculi ad inſtar cœleſtium, & de candelabro vbi ſeptem planetæ, & de veſtibus Aaronis vbi totus orbis terrarū & magnalia parentum figurata erant, vt dicit Salomon Sapient. 18. & probat Paulus ad Hebræos, & Rabbini. Quapropter Auguſtinus & Chryſoſtomus docent, Moyſen angelorum creationem tacuiſſe, quod rudes populi non potuerint intelligere res incorporeas; ac, cum proni eſſent ad idololatriam; ne illos adorarent: interim, cum dixit faciendo cœlum, *fiat lux*, de angelis intelligi poſſe apud ſapientes: Item nec de materia plebi mentionem eū feciſſe, ſed aquæ & terræ nomine apud doctos intelligi poſſe. Item poſuit ſex dies Moyſes in creatione qui Auguſtino non ſunt phyſici, ſicut ceteris patribus, ſed angelici. Item D. Thomas in q. 68. p. p. docet, nec de aëre mētionem feciſſe Moyſen, quoniam populo rudi nihil ignotum proponere voluerit: eſt autē ignotum populo, an aër ſit corpus, quoniam inuiſibilis, ſed per tenebras ſuper faciem abyſſi inſinuari. Sic omnes patres textum Moyſis ad philoſophiam trahentes, pari conſenſu excuſant eius modū loquendi ex populi incapacitate. Vnde Anaſtaſius epiſcopus, ad ſenſuum allegoriam magis inſpexiſſe Moyſen, in ſuis allegorijs ſuper Moyſen oſtendit. Tandem Chryſoſtomus, huius prudentiæ Moſaicæ præco maximus, cum allegoriarum ſit fere hoſtis, & ad literalem ſenſum fere omnia reducat, & moralem; tamen in hoc libro fatetur, Moyſen in cunctis fere verbis rudi populo ſermonem attemperaſſe; & præcipue, quando Moyſes ait, Deū feciſſe duo luminaria magna, quum enim luna

ſtellis

ſtellis multis terraq; ſit minor, dicitur luminare maius propter effectum erga nos, & quia ad ſenſum maior apparet. Et D. Thomas in q. 70. art. 1. oſtendit, Moyſen ſequutum eſſe ſenſum heic vulgarem in loquendo, ſicuti in cæteris, non autem rationem; ratio enim lunam minorem facit & idẽ dicit in ſtellarum & cœli motu; & quoniam motus luminarium ſit ſenſui obuius non autem ſphærarum, non dixiſſe de his quod moueantur; quod dicendum fuerat, ſi vera eſt Ariſtotelis ſententia. Vide reſp. ad 3. & ad 5. Quamobrem qui vellet condemnare aſtronomos, quod ponant lunam plurimis ſtellis minorem, & tertiam telluris partem fere, & lucere lumine non propterea quod Moyſes vocet eam luminare magnum; is ridiculus eſſet, & ignoranter impius, vt mox declarabimus in aſſertione quinta.

Probatur aſſertio quarta.

QVoniam omnis hominum ſecta, aut lex, quę naturalium rerum inueſtigationem ſuis vetat ſequacibus, falſitatis nomine ſuſpecta haberi debet. Cũ enim veritas veritati non contradicat, vt habetur in cõcilio Lateranenſi ſub Leonæ X. & alibi, nec liber ſapientiæ Dei creantis libro ſapientiæ Dei reuelantis; qui timet à naturalibus contradictionem, proprię falſitatis eſt cõſcius. Propterea enim omnes fatemur, Machometanis ob id ſcientias eſſe prohibitas. Nã quando Mauri philoſophabantur, plurimi eorũ, detecta fraude, cõtra fidem Machometanã ſcripſerunt, vt Auerroes, Auicenna, Alfarabius, Haly, Albenragel, Albumaſar, & alij philoſophi & aſtronomi, vt in Antimachiauelliſmo oſtendimus. Propterea quidam rex Maurorũ, vt Boterus narrat, ſcientias ſuis prohibuit · idemq; ſeruãt reges Turcarũ. Item apud gentiles cautũ lege erat, ne de dijs inueſtigatio curioſa fieret. Idcircoque Plato in Timæo admonet, de dijs ſic loquendum, vt legislatores & dij volunt; cum tamen eius teſſera vnum modo Deum vellet. Et Chryſoſtomus, ſuper epiſtolã ad Romanos, condemnat Socratem, quod cũ deorũ falſitatem noſſet, tamen moriens dixerit, Gallũ debemus Æſculapio: de quo Plato in Phædone. Item Athenienſes Anaxagorã & Socratem & Ariſtotelem & alios philoſophos perſequuti ſunt ad necem, quoniã de dijs inquirere, quod lex vetarat, auſi fuere. Eos veritatẽ de Deo agnouiſſe, apoſtolus teſtatur, & Cicero, & Cato apud Lucanũ, & alij multi. Igitur qui volunt, lege Chriſtiana vetari veras ſcientias, & ſtudia, & inquiſitionem rerum phyſicarum ac cœleſtium; hi vel male ſentiunt de Chri-

Chriſtianiſmo, vel, vt alij male ſuſpicentur, ſunt cauſa. Porro ſi veraciter lex Chriſtiana omnibus eſt pleniſſima veritatibus, nullius mendacij particeps; non modo à contemplantibus nihil metuit, ſed teſtimonium ab eis inuenit. Hoc diuus Thom. in 1. contra gentiles, & in opuſc. contra impugnantes religionem, contra eos qui philoſophiam & alias ſcientias in monachis damnabant, dicere videtur. Idem probat ratione in 1. q. 1. & iterum ex autoritate Salomonis, Prouerb. 9. quod *ſapientia*, id eſt, theologia, *mittat ancillas ſuas*, id eſt, ſcientias, *vt vocarent ad arcem &c.* Non ergo fugat ſcientias, ſed vtitur eis ad conuocandos homines in regnum cœlorum; quoniam ſibi ſunt ancillę, & veraciter ſeruiunt, non contradicunt. Nam quæ contradicunt, ſcientię non ſunt, ſed phantaſiæ philoſophorum vanorum, vt docemur ex concilio Lateranenſi, & in Niceno 2. & in articulis Lutetiæ damnatis. Item quod iubeat, non vetet ſcientias, iterum probatur ex eo quod Chriſtus, 1. Cor. 3. eſt Dei virtus & Dei ſapientia. Vt autem dicitur Eccleſ. 1. Omnis ſapientia à domino Deo eſt, & radix ſapientiæ verbum Dei. Qui ergo Chriſtiani ſunt, ij idem ſunt ſapientes & rationales. Verbum enim Dei eſt ratio ſumma, à qua dicimur rationales per participationem. Et tales nos Chriſtus eſſe vult, opere & veritate ſibi perſimilimos. Quamobrem qui generaliter dicunt, non eſſe plus ſapiendum, nec quæritandum in ratiocinio, niſi quæ ab alijs hominibus habemus, ij Chriſtiani quodammodo non ſunt, & Chriſto contradicunt, eiuſque ſimilitudinem nobis minuunt. Terminant enim opera ſapientię Dei intra pugillum cerebri vnius hominis; & ingenio humano, non Chriſto, captiuant intellectum, vt vult Paulus, qui omnes tyrannos & ſapientes huius mundi & omnem intellectum ſubijcit Chriſto, 2. Corint. 10. In cuius compedes noſtros pedes inijcit Eccleſiaſticus, & in torquem collum. Qui autem in Ariſtotelis aut Ptolomæi aut alterius compedes nos includunt, vt Auerroiſtæ, à quo non eſt innoxius Antonius Mirandulanus; putantes, meliora ingenia Deum non amplius facere, aut eorum dictis nos ligant, & ſcripturarum ſenſum ad eorum dicta torquent, & non ex rerum natura, qui eſt liber Dei, Dei ſcripturam longe melius declarans; hi Chriſtiani vere non ſunt. Latiſſima eſt ſapientia Dei, non coarctata ingenio vnius hominis: & quanto plus quæritur, tanto plus inuenitur in ea; imo agnoſcitur quod nihil ſciamus, cum tot tantaque ignorare didicerimus. Et hanc ſcientiam Salomon in Eccleſ. vidit, & apoſtolus commendat, &

Socra-

Socrates in ſe intellexit. Nec, qui putant ſe ſcire, quoniam Ariſtotelem ſciunt, aut aliqua noua de mundo, Dei libro, vt Galilæus, hi ſciunt, quomodo oporteat eos ſcire; nec vere ſapientes ſunt, niſi ſciant, longe plurima ſeſe ignorare, nec ab inueſtigatione, quaſi ſciuerimus, deſiſtendum; vt S. Leo monet, & Eccleſiaſticus c. 42. & 43. Quaſi enim ſcintilla eſt quod ſcimus. Legitur ergo ſapientia in toto Dei codice, qui eſt mundus: & ſemper plus inuenitur. Ad illum igitur, non ad hominum codicillos, nos remittunt ſcriptores ſacri. Vtimur tantum doctrinis gentilium, quatenus rationales ſunt à ratione prima Chriſto. Et quamuis illi ſupernaturalibus non credant, non propterea in naturalibus non ſunt participes Chriſti. Et idcirco auferendum ab eis, ſi quid boni dicunt; (ait Auguſt. 2. de doct. Chriſti.) tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus; qui cum veritatem cognouiſſent, non honorificauerunt; ideoque meruerunt fidem non accipere ſupernaturalem. Agnoſcimus tamen in eis quod Chriſti eſt: ſed noſtrates præferimus. Nam gratia perficit naturam, etiam in naturalibus, vt docent patres, & D. Thom. 2. 2. Ergo habiliores ſunt Chriſtiani ad veritates inueſtigandas, quam ethnici, ſi cætera ſunt paria. Iniuriam itaque Chriſto facit, qui ethnico ſe ſubijcit. *Sub omni ligno frondoſo proſternebaris meretrix*, dicit Propheta. Hoc Hieronymus intellexit de his, qui ſapientiæ ſecularium ſe proſternunt. Propterea in epiſt. ad Pammachium, ex figura teſtamenti veteris, *Si amaueris*, inquit, *mulierem alienigenam, hoc eſt, ſcientiam ſecularem gentilium, reſeca eius capillos, & vngues laua, &c.* Et hunc modum in Concilio Lateranen. docemur. Et in quæſtione noſtra, vtrum expediat nouam cudere philoſophiam, oſtendimus, quod hoc tempore, quando ſuperbit ancilla ſupra dominam theologiam, explodenda ſit ſicut Agar. Et quia filij Iſrael ex parte Iudaice, & ex parte loquuntur Azotice. Abijciendæ ſunt, vt iubet Eſdras, vxores alienigenæ, & capiendæ de filijs Iuda, hoc eſt, de doctrinis ſanctorum; & de mundo, Dei codice, ſunt reficiendæ ſcientiæ, vt nos fecimus, & Galilæus facere non ceſſat. S. Thomas etiam 1. quęſt. 1. ait, quod gentiles tanquam teſtes contra ſeipſos, non tanquam iudices, nec vt teſtes contra nos, citentur in ſcholis theologorum. Mirum igitur, quod pro magiſtris habentur, (vt Bembus ſtupet,) etiam theologorum. Abſit hoc.

Ergo qui vetant Chriſtianis philoſophiam, quid ſit Chriſtianum eſſe; non intelligunt; & ſunt ſimiles Iuliano Imperatori, qui ex fide apoſta-

tauit,& interdixit Chriſtianis omnes ſcientias; vt ſuis ancillis deſtituta theologia, non poſſet vocare homines ad mœnia ciuitatis Dei. Et hoc etiam D. Thomas in eodem libello conſiderat. Quid nunc vocaret eos qui prohibent nos philoſophari in libro Chriſti, qui eſt mundus, cum Iulianiſtas faciat eos, qui monachis in libris ſecularium legere prohibitum eſſe volebant? Excuſationẽ non habent à ſcriptura Dei. Non enim illud, *Nolite ſapere pluſquã oportet*, &, *Qui videtur ſibi ſapiens eſſe, ſtultus fiat*, eſt contra nos, ſed pro nobis. Non equidẽ ſtudium vetat philoſophandi ſed nõ philoſophandi vltra, quaſi omnia ſciuerimus, & ſapientiã ex proprio arbitratu ſupra reuelatã doctrinam ſe erigentem, & metientẽ ſuo modulo diuina dogmata, vt faciunt gentiles & hæretici & qui ponunt ſcripturarum lucernam ſub modio Ariſtotelico. Vnde in libro Iob, contra prudentiam humanam multa dicuntur, & in Iſaia contra Aſtrologiam. Conſtat autem, prudentiam eſſe diuiniſſimam virtutem, & aſtrologiam ſcientiam vtiliſſimam, vt Hieronymus docet in prologo bibliorum. Ergo prohibetur prudentia humana, quando ſupra diuinam exaltatur Machiauelliſtice; & quando putat, ſe proprio ſtudio aſſequi poſſe, quod ſupra naturam eſt, & non poſtulat à Deo: ſimiliter & aſtrologia, quæ ſupra prophetas in Babylone ſe erigebat, & præſumebat futura contingentia certo prænuntiare; non autem quæ prophetiæ ſubijcitur, & ſapit ad ſobrietatem coniecturaliter de futuris. Et ſic dicito de ſcientijs alijs.

APPENDIX. Ad gloriam Chriſtianæ religionis nõ modo ſpectat, permittere ſtudium inueniendi nouas ſcientias, vetereſq; renouandi, ita vt non indigeamus vngues & capillos alienigenarum reſecare, ſed etiam ſpectat facere, ne ſemper Machiauellus & Iulianus inſultent nobis, quod Chriſti, ſapientiæ Dei ſpectatores cum ſimus, tamen ſcientias à gentilibus per nos damnatas mendicamus, quaſi faciendo illos nobis meliores. Cui argumento ſupra ex Auguſtino reſpondimus; & prolixius in Antimachiauelliſmo, vbi etiam ſubiecimus, quod approbatio ſcientiarum in Chriſtianiſmo ſit vinculum magnum inter alia, quæ me retinent in eccleſia Dei: credo quod & alios: cur illud nunc rumpamus.

(∵)

Proba-

Probatur aſſertio quinta.

SI ergo libertas Philoſophandi plus viget in Chriſtianiſmo, quam in cæteris nationibus, vt probatum eſt; quicunque philoſophantibus leges & metas præſcribit ex proprio arbitratu, tāquam ex S. Scripturæ decretis, non aliter ſentiendum docens ac ipſe ſentit, & ſcripturas vni tantum ſenſui ſui ipſius aut alterius philoſophi ſubijcit & coarctat; is non modo irrationabiliter & pernicioſe, ſed etiam impie ſe habet: quippe quia ſcripturas ſanctas ludibrio philoſophorum & irriſionibus gentilium ac hæreticorum exponit; quibus etiam aditum ad fidem præcludit, nec vocat ad arcem, ſed euocat ab arce fidei; infideles; & ſpiritui ſancto ſimul iniuriam facit. Cuius ſermo cum ſit prægnantiſſimus & fœcundiſſimus, (teſte Auguſtino de doct. Chriſtiana, & Chryſoſtomo ſuper pſalmos, Ambroſio & Origene in omnibus operibus ipſorum, & Gregor. 15. moral.) redditur hac de cauſa ſteriliſſimus. Fæcundiſſimus autem eſt non ſolum in ſenſu myſtico, ſed etiam in litterali, vt Auguſt. docet in 1. de trinit. & D. Thomas in 1. q. 1. art. 10. & Caietanus Cardinalis ibidem. Patitur enim omnes ſenſus & expoſitiones, quæ alijs ſcripturæ textibus non contradicunt directe vel indirecte, vt habetur in q 32. art. 4.

Huiuſmodi præterea multiplicis expoſitionis eam reddit cauſam D. Thom. opuſc. 10. q. 18. quam pridem dixerat Auguſtinus 1. ſuper. Gen. ad lit. *Multis*, inquiens, *exitibus ſacræ ſcripturæ verba exponuntur, vt ſe ab irriſione cohibeant inflati literis ſecularibus.* In lib. vero de trinit. vt varijs vijs cauilli hæreticorum eludantur, idem fieri docet. Item D. Thomas in eiuſdem opuſcul. procemio: *Hoc in principio proteſtor, quod plures horum articulorum ad fidei doctrinam non pertinent, ſed magis ad philoſophorum dogmata. Multum autem nocet talia, quæ ad pietatis doctrinam non ſpectant, aſſerere vel negare, quaſi pertinentia ad ſacram doctrinam. Dicit enim Auguſtinus in 5. Confeſſ. Cum audio Chriſtianum aliquem iſta (ſcilicet quæ philoſophi de cœlo & ſtellis & de ſolis lunæq́ motibus dixerunt) neſcientem, & aliud pro alio ſentientem, patienter intueor opinantem hominem: nec illi obeſſe video, quum de te, Domine creator omnium, non credat indigna, ſi forte ſitus & habitus creaturæ ignoret: obeſt autem, ſi hæc ad pietatis doctrinam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audeat, quod ignorat. Quod autem obſit manifeſte,* (ſubſequitur D. Thom.) *manifeſtat*

ſeſtat idem Auguſtinus 1. *ſuper Geneſ. ad litteram. Turpe eſt, inquit, nimis, & pernitioſum, ac maxime cauendum, vt ne Chriſtianum de his rebus, quaſi ſecundum Chriſtianas literas loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, &, quemadmodum dicitur, toto cœlo aberrare conſpiciens, riſum tenere vix poßit. Et non tam moleſtum eſt, quod errans homo videatur, ſed quod autores noſtri talia ſenſiſſe creduntur ab eis, qui foris ſunt, & cum magno eorum exitio de quorum ſalute ſatagimus, tanquam indocti reprehenduntur. Vnde mihi videtur tutius eſſe, vt hæc quæ philoſophi communes ſenſerunt & noſtræ fidei non repugnant, neque eſſe aſſerenda exiſtimemus vt dogmata fidei, licet aliquando ſub nomine philoſophorum introducantur, neque ſic eſſe neganda tanquam fidei contraria, ne ſapientibus huius mundi contemnendi doctrinam fidei occaſio præbeatur.* Hæc D. Thomas cum S. Auguſtino. Ex quibus patet, quam imperite, & contra patrum decreta, recentiores quidam Ariſtoteliſmum, quaſi de fide eſſet, defendant, propterea quod D. Thomas Ariſtotelem expoſuerit; quum hic omnino contrarium doceat, vt in reſponſ. etiam ad argumenta plenius videbimus. Ergo Vlyſſes Albergettus de his eſt, volens lunam proprio lucere lumine, quia ſcriptura dicat, *luna non dabit lumen ſuum*, faciens vim in ly *ſuum*; quod multas tamen patitur expoſitiones. Sed quid mirum, quando & ipſe Auguſtinus & alij patres ſic errauerunt, non in vniuerſali quam docuerunt, ſed in particulari huius ſyllogiſmi propoſitione deficientes. Lactantius Firmianus enim prius in lib 3. cap. 25. & Auguſtinus in 16. de ciuit. Dei conſtanter affirmant, antipodas non exſtare, quia illi homines ex Adami non venerint origine, quod eſt contra ſcripturam, facientem ex vno omne genus hominum: Addunt & rationes phyſicas. Procopius Gazæus anno Domini 500. contexuit catenam expoſitionum ſuper S. Scripturas ex omnium patrum monumentis; & probat, antipodas non exſtare. Et ex eorum dictis & autoritatibus ſacræ Scripturæ S. Ephrem in toto altero hemiſphærio, à Columbo inuento, paradiſum terreſtrem ponit. Et quidem pro hæreticis habētur apud patres quoſdam, qui antipodas ponunt. Nihilominus eorũ aſſertio contraria veritati per nauigantes panditur. Vnde ſi vere contrarium ſcripturis Dei eſt, exſtare antipodas, vt illi dixerũt, aut paradiſum terreſtrem illic eſſe aut inferos & purgatorium, vt Danthes, Iſidorus & alij opinati ſunt; ſequitur quod veritas iam propalata per columbum ſit contraria ſcripturis Dei aut diſſona. Præterea idem Procopius & alij putabant, terram eſſe ſuper aquas fundatam & ei

innata-

innatare, quod olim Xenophanes philoſophus dixerat: quā opinionem probant è ſcripturis, dicente Dauid: *Qui firmauit terram ſuper aquas*, in Pſ. 135. & in Pſ. 123. *Super maria fundauit eam*. Nihilominus nunc penſilis apparet in medio mundi, ſeipſam ſuſtentans & aquas, & non ab aquis ſuſtentata deorſum, vt ipſi credebant. Neque enim datur deorſum ſecundum naturam, niſi centrum, ſecundum cuiuſque ſyſtematis conſeruationem, contendentibus partibus ad centrum, vt vnio totius & conſeruatio celebretur: vnde etiam partes ſolis ponderant ad centrum ſolis, & partes lunę ad centrum lunæ; Quod anxie torſit S. Ambroſium, ne motus cœli ſit cōpoſitus ex eleuatione aut depreſſione, vnde inclinabat ad quietem eius cum Chryſoſtomo & alijs patribus. Quæ tamen argumēta in mathematicis parui ſunt momenti. Vide, quam pernicioſum ſit iſta affirmare, quaſi ſint de fide. Philaſtrius epiſcopus quædam de fide eſſe pronunciat, quæ ſunt contraria fidei; vt, quod tantus ſit numerus annorum mundi, quantus ab ipſo ponitur; & quod, quando Deus inſpirauit Adamo ſpiraculum vitæ, non dederit ei animam, ſed ſpiritum ſanctum; & tamen à catholicis & hæreticis irridetur in vtroque aſſerto. Cautior fuit Beda, quod hydropiſis ſit morb. ex vitio veſicæ natus; & D. Thomas, quod ſub æquatore non poſſint habitare homines, Ariſtotelis autoritate motus, quamuis Albertus & Auicenna contrarium ſenſerint: nam non quaſi de fide iſta protulerunt, cum poſſet allegare D. Thomas gladium flammeum; & nūc geographia & medicina redarguit eos, ſed abſque periculo fidei. Fœdius errarunt, qui zonam torridam eſſe gladium flammeum angeli cuſtodiētis viam paradiſi docent; cum iam nihil impedimenti viatoribus & nauigātibus zonam illam afferre compertum ſit. Quid dicent Ethnici & Machometiſtæ, quando iſta, tanquam ex ſcripturis nobis poſita, audiūt? Nos poſſemus in Machometum retorquere, quod ſub iſta terra ponat alias ſeptem terras, & bouem, & piſcem, cuius caput in oriente, & cauda in occaſu, ſuſtinentes has tellures. Sed leuis eſt conſolatio, aliorum errorem pandere, quando & vbi & nos etiam erramus.

Quas ob res ſi Galileus vicerit, non modicam irriſionem comparabūt Romanæ fidei noſtri theologi apud hæreticos, quum iam omnes hanc doctrinam & teleſcopium auide amplexati ſint in Germania, Gallia, Anglia, Polonia, Dania, Suecia, &c. Si autem falſa ſit Galilei ſententia, nil incommodabit theologicæ doctrinæ. Non enim omne falſum eſt contra

ſidem in eccleſia militanti, quemadmodum fortaſſis eſt in triumphanti. Alioquin errores in phyſiologia ſanctorum, deprehenſi, eos hęreticos eſſe probarent. Item ſi falſa inuenietur, non perdurabit. Quapropter arbitror, non debere hunc philoſophandi modum vetari; tum quia auidius ab hæreticis amplexabitur, & nos irridebimur ſcimus, quantopere conqueſti ſint Vltramontani ob determinationes quaſdam in Concilio Tridentino factas: Quid facient, cum contra phyſicos & aſtronomos nos inſurgere audient? Nonne ſtatim acclamabunt, quod naturæ, nedum ſcripturæ, vim inferamus. Scit hæc Cardinalis Bellarminus, Tum quia Auguſtinus & Thomas ſentiunt, vt probatum eſt, permitti debere, ſicut permittitur, dicere, cœlum eſſe de quinta eſſentia, & dies à planetatum dominijs nominari, vt notat D. Thomas in opuſc. 10. art. 39. ſicut in proœmio definierat.

Probatur aſſertio ſexta.

SExta aſſertio non indiget alia probatione. Palam enim eſt, quod niſi euidenter directe vel indirecte repugnet ſcripturis ſacris, aut decretis Eccleſiaſticis, non ſit falſitas contra doctrinam catholicam, & vt D. Thomas & Auguſtinus in aſſertione 4. allegata dixerunt, in his retinendis ſit aſſenſus, & non temere pronunciandum intra Eccleſiam. Ex dictis patet, quod doctores theologi multos errores amplexi ſint ex philoſophia gentili, vt illud de terra ſuper aquas ex Xenophane; & quod antipodes nõ exſtẽt, & ſol per boreales terræ partes noctu feratur & propter montes nõ videatur, vt Ariſtot. 2. met. teſtatur; & quod ſub zona torrida non ſit habitatio; & quod paradiſus terreſtris ſit in inſulis fortunatis, aut in oriente apud Chinenſes, aut prope lunam; & alia huiuſmodi: nec tamen ſint hæretici poſt detectam falſitatem. Et falſitas in Galileo deprehendi non poteſt. quoniã ex obſeruationibus ſenſatis in libro mundano procedit, non ex opinione: neque loquitur tanquam de fide, vt deprehenſus ipſe irrideri & cum eo ſcriptura poſſit. Sed hæc in ſolutione argumentorum, vbi, quam pernicioſa magis ex Ariſtotele recepta ſint, etiam docebimus, abſque fidei incommodatione.

(∴)

Hypo-

Hypotheſis tertia.

HÆc oportet ſcire pro fundamentis, quicunque iudex eſſe velit in hac cauſa. Et quoniam de ſcripturæ ſanctæ phyſiologia controuerſia eſt præſens, qui iudex eſſe cupit, debet, vt ex prædictis habetur, modum exponēdi ſcripturarum ſanctarum ſenſus myſticos & litterales omnes callere, ſecundum ſanctorum patrum expoſitionem & naturæ codicem, per omnes ſcientias, præcipue phyſicas, & mathematicas obſeruationes. Siquidem ſcriptura, quæ eſt liber Dei, ſacro libro Dei, qui eſt natura, non contradicit. Hunc autem per oculatiſſimum hominem, per omnes ſciētias verſatum, oportet legi, vt vtriuſq; libri concordias apparentes, & diſcordias latētes, examinare poſſit; Nec, prout Ariſtoteles aut alius decernit, interpretari vtrumque, ſed omnium philoſophorum dogmata ſcire, & ſicut legimus, in vtroq; libro Dei, proprijs ſenſibus & patrum ſpiritu & eccleſiæ ſanctæ fœcundiſſimo intellectu exponere debemus, ab omni inuidia & paſſione alieni, quæ iudicium obnubilant & torquent: ne ſimus de illorum iudiciū numero, quos Horatius ſigillat, de contemporaneo propterea male ſentiente:

Aut quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt;
Aut quia turpe putant, parere minoribus, & quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.

Et S. Hieronymus in epiſt. ad Magnum, cū declaraſſet, omnium philoſophorum diſciplinis fuiſſe adornatos ſcriptores ſanctos, addidit: *Quæſo vt ſuadeas eis*, (qui ſuper prædictis eum reprehendebant) *ne veſcentium dentibus inuideat edentulus, aut oculos caprearum talpa contemnat.* Nō enim niſi ex inuidia, quod talia ipſi ignorent aut ſcire deſperent, aut iterum fieri diſcipuli verecundentur quum nunc vocētur magiſtri, ſublimioribus incommodos modernis ingenijs ſeſe efficiunt.

Concluſio huius capitis tertij.

ERgo probatum eſt, quod nec zelus Dei ſine ſcientia, vt dicebat Bernardus, nec ſcientia ſine zelo Dei poſſit de his iudicare: ac quę ſint ſcienda; & quo pacto zelandum pro Deo, non pro homine, præ oculis haben-

habendo illud Num. 11. vbi Ioſue, dum zelatur pro Moyſe ideoque ægre fert quod alij in caſtris prophetarent, audiuit, *Quis det, vt vniuerſus populus prophetet, & det illi dominus ſpiritum ſuum.* Quod nunc diceret longe magis de ſe D. Thomas. Vnde magis erubeſcamus, quod pro Ariſtotele, non pro Moyſe, aut pro D. Thoma craſſe zelantes, noſtros Chriſtianos præ gentilibus philoſophari prohibemus.

CAPVT IV.

Reſpondetur ad argumenta, contra Galileum capite primo propoſita.

Ad primum.

AD primum ergo contra Galileum, reſpondebamus in quæſtione precedenti vbi examinauimus, an liceat nouam cudere philoſophiam, & Peripateciſmum autoritate ſpoliare. Nunc autem breuiter dicimus, hæreticum eſſe aſſertum, quod theologia fundetur in Ariſtoteliſmo, aut quod indigeat philoſophorum doctrinis ad ſui probationẽ ex parte ſui; ſed tantum ex parte noſtri Ariſtotelem allegari; non vt ſit iudex in theologia, neque teſtis contra nos, ſed teſtis cõtra gentiles ſuos & alios ſophiſtas, & quando vt teſtis eorum quæ in mundo vidit, non vt opinatur, adfertur; quod probatum eſt in ſecunda hypotheſi ex D. Thomæ 1. q. 1. & 1. contra gentil. & opuſc. 10. Et quando D. Thomas videbatur eſſe nimius, contra proprium præceptum, in allegando Ariſtotele, dum theologiam ſcribit, reprehenditur de hoc in articulis Pariſienſibus. Poteſt tamen excuſari nõ inepte, vti nos excuſauimus in quæſtione prædicta. Item ſi quis condemnat Galileum, quia Ariſtoteli aduerſetur, condemnabit prius Auguſtinum, Ambroſium, Baſilium, Euſebium, Origenem, Chryſoſtomum, Iuſtinum, & alios ſanctos Eccleſiæque doctores, qui Ariſtotelem non modo in metaphyſicis ſed & in phyſicis dogmatibus fere cunctis cõdemnarunt, & Platoni potius aut Stoicis fauerunt; vt patet legentibus. Imo S, Iuſtinus, cognomento philoſophus & martyr librum ſcripſit, adtitulatum contra Ariſtotelem. Quapropter neſciunt, quid dicant, & impie errant, (vt probatum eſt in aſſertione quinta hypotheſeos ſecundæ,)

qui

qui putant, Ariſtotelis ruinam in theologiam vel tantillum redundare. Nos autem & contrarium probauimus. Niſi enim eius autoritas euertatur, adhuc nos infeſtabunt hæreſes eius, videlicet 1. quod motus ſit æternus, cum alioqui non eſſet Deus; quod Ariſtotelem firmiter tenuiſſe lib. 8. phyſicorum, & 12. metaphyſ. etiam D. Thomas ibi, lect. 10. teſtatur, contraq; ipſum pugnat, nedum Iuſtinus, & patres alij: Item 2. quod anima ſit immortalis, vel vna tantum immortalis in cunctis hominibus: 3. quod Deus inferiora non reſpiciat: 4. quod contra Angelos moueat: 5. quod poſt mortem non ſit pœna nec præmium: 6. quod inferi ſint fabula: 7. quod Deus agat de neceſſitate: 8. quod fortuna reſcindat ſeriem prouidentiæ: & alia multa, quæ dicit contra fidem, etiam teſte D. Thoma, nedum Auerroe, & Alexandro, & cæteris Græcis atque Arabibus. Proptereaque à S. Vincentio, & Domino Serafino de firmo, in expoſitione apocalypſeos, vocatur Ariſtoteles phiala iræ Dei ſuper aquas ſapientiæ effuſa à tertio angelo. Et Origenes dicit Ariſtotelem Epicuro peiorem & impium magis, in lib. contra Celſum. Vide etiã quæ & quanta contra eum teſtentur Auguſtinus, Ambroſius & Iuſtinus, qui exponunt Ariſtotelem in ſuo ſenſu. Quapropter miror, quomodo ſcioli fundari theologiam putent in Ariſtotele, & hoc S. Thomæ impingant etiam noſtri fratres aliqui, ex hoc ipſum laudantes, ſicut impoſuerunt olim Theologi Pariſienſes, eum ex hoc reprehendentes; cuius contrarium D. Thomas profitetur & teſtatur. Cur autem Ariſtotelem expoſuerit, & eo vſus fuerit in bonum fidei, faciendo de veneno theriacam, in articulo præcedenti dictum eſt.

Galileus autem fidei fundamentis inhæret; & de naturalibus loquitur ſobrie, ſicut teſtis obſeruationum, non ſicut opinator, vti facit Ariſtoteles de cerebro ſuo. Quare propter hoc laudandus eſt. Infirmatio enim infidelium dogmatum & mendaciorum gentilium, eſt roboratio Chriſtianiſmi, non euerſio theologiæ. Et hoc eſſe vnum ex his, quæ iudicem ſcire decet, præfati ſumus. Quod autem hæreſes ex Ariſtoteliſmo prodierint, ex Nicephoro & cæteris hiſtoricis eccleſiaſticis nos alibi oſtendimus; vt &, quomodo Ariſtoteles Auerroiſta ſit officina Machiauelliſmi, & philoſophia, quæ ſumitur ex mundo Dei libro, ancilletur theologiæ & conteſtetur, non quæ ex opinante Ariſtotele aut quouis alio.

Ad ſecundum.

AD 2. reſpondeo, negando quod Galilei dogmata ſcholaſticis omnibus atque patribus aduerſentur. Nam etſi aliquibus eorum non conſonãt ad litteram, conſonant tamen ſecundum intentionem. Ipſi enim veritatem ſibi anteponendam eſſe voluerunt; nec de Philoſophicis tanquam teſtes, ſed tanquam opinatores & recitatores loquuti ſunt. Vnde teſtes illis præferri debent: ſicut Chriſtophorus Columbus nunc prȩfertur Lactantio, Procopio, Ephremo, alijſq; ſanctis doctoribus; & Magellanes S. Thomæ, & Anton. & alijs.

In hoc ego inſuper oſtendam, *primo* quod theologi quidam amplexati ſint Philoſophorum dogmata magis pugnantia cum ſcripturis & ſanctis doctoribus, quam ſunt dogmata Galilei: *ſecundo*, quod plerique ex patribus & ſcholaſticis cum Galileo ſentiant: *tertio* & ſcripturam illi magis fauere, quam eius aduerſarijs.

Primum probatur. Nam cœlum non eſſe quintam eſſentiam, ſed ex elementis aut igne ſolo conſtitutum, præſertim ſydera, omnes philoſophi olim docuerunt, & ſancti, Auguſtinus, Ambroſius, Baſilius, Iuſtinus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Theodoretus; Bernardus in ſermone. *Mulier amicta ſole*, & magiſter ſententiarum. Et hoc ex ſcripturis probat Ambroſi. in hexaem. lib. 4. vbi dicitur, *Cæli peribunt, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent.* Idẽ facit Philoponus, pro Chriſtianis exponendo libros de Cœlo Ariſtotelis contra Ariſtotelem. Nihilominus ſcholaſtici multi abſq; ſcripturarum, vt dicunt, damno, cœlum de quinta natura faciunt. Quod innumeris in locis Ambroſius, tanquam fictitium, & diabolicum inuentum, deteſtatur: vt & Iuſtinus & Baſilius. At S. Thomas, qui Ariſtotelem expoſuit, in 1. tamen textum Moyſis de operibus ſex dierum exponit ad vtramq; partem, & de ſententia philoſophorum ac patrum, & de ſententia Ariſtotelis, ſed illam textui magis cõuenire, ſemper docet in q. 65. 66. 67. 70. 71. Ariſtotelicam vero magis repugnare; quod ſcioli non animaduerterunt. Præterea ſolem eſſe formaliter calidiſſimum & lucidiſſimum, ſcriptura Dei teſtatur. Nam 1. Geneſ. fit *luminare maius*; de calore vero eius habetur in Pſ. 18. item Sap. 2. & Eccl. 43. & alibi pluries: & in Sap. 17. datur illuminatio igni, & *ſtellarum limpidis flammis*. Hoc autem ita ſe habere, & hæreſin eſſe, contrariũ ſentire, docet Amb. in hexaem. li. 4. & Baſilius

ſilius idem ſentit;imo Aug. quoq; & Chryſ. & Iuſtinus, & Bern. & Origenes, & Philoponus, & omnes quotquot legi patres. Et eccleſia canit in hymno Ambroſiano, *Iam ſol recedit igneus*. Nihilominus quod ſol non ſit calidus formaliter, ſentiunt alij ſcholaſtici abſq; hęreſeos labe; nec eccleſia id prohibet ſentire. Ipſe quoq; Ariſtot. autor poſitionis, nec lucem in ſole ponit, vt patet ex 2. de cœlo, tex. 42. vbi lucem & calorem fieri ex aeris attritione docet; & Simplicius conteſtatur, ſic Ariſt. ſentire, vt & Alexander. Item Auerroes in lib. de ſubſtant. orb. cæleſt. Ariſtotelem lucē & calorem ſoli abſtuliſſe perhibet; ſed à recentioribus, doctrinæ Ariſtotelis non acquieſcentibus, lucem eſſe reſtitutam. Et profecto ſi lux reſtitui debet ne ſcripturis aduerſemur, debet & calor. Propterea enim abſtulit Ariſtoteles lucem; ne ſol ſit igneus. Et tamen contra Ariſtotelem & literam ſcripturæ multi modernorum ſentiunt aliter, nec vetantur. Galilæus vero ſua ex ſenſu probat dogmata, & vetatur obſeruare codicē Dei? Omitto alias opiniones, quæ à maioribus retentæ, tanquam de fide, iam per communem experientiam oſtendūtur eſſe falſæ; vt, quod antipodes non exſtent, quod non ſit habitatio ſub æquatore, quod paradiſus aut inferi ſint in altero hemiſpęhrio aut in inſulis fortunatis; item quod Procopius, Euſebius & alij terram ſuper aquas fundarint ex ſcriptura, cuius cōtrarium oſtendentes alij, non damnati ſunt, & nunc ab experientia defenduntur. Quæ militant pro Galilæo.

Secundum probatur. Et primo an terra ſit in centro mundi an extra, non modo nihil pertinet ad dogma fidei, vt dicebat D. Thom. in 4. aſſertione; ſed aſſeritur etiam poſterius à patribus & ſcholaſticis. Imprimis Lactantius lib. 3. c. 23. Procopius, Diodorus Epiſcopus Tarſenſis. Euſebius Epiſcopus Emiſſenus, Iuſtin. in q. ad orthodoxos, & alij exiſtimant, non eſſe terram in centro mundi, nec cœlum eſſe rotundū. Idē ſentit Chry. in hō 6. & 13. ſuper Gen. Et in homil. 31. ſuper epiſtolam ad Roman. vbi ſit gehenna, ignotum eſſe putat mortalibus: quod & Auguſtinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, c. 16. & Magiſter in 4. diſt. 44. & D. Tom. opuſ. 11. art. 15. Gehennam autem eſſe in centro vel loco terrę noſtræ ex inferni vocabulo ſcitur, & quia Apoſtolus Epheſ. 4. dixit, Chriſtum *deſcendiſſe ad inferiores partes terræ.* Ergo ibi eſt infernus: niſi alias terras ponamus, & Dauid dicit de Chriſto ad inferiora profecto, vt exponit Petrus apoſtolus, Actorum 2. *Non derelinqnas animam meam in inferno.* Ergo vtrum terra ſit in

centro mundi, eſt ignotum. At ſi tenebras infernales, *exteriores* à Chriſto vocatas, extra mundum quis ponat, vt aliquando ſuſpicatur Origenes ſuper Matthæum, & Chryſoſtomus opinatur ſuper epiſtolam ad Romanos: ſequeretur, quod ſint alia ſyſtemata extra mundum noſtrũ; quod cẽſores in Galilæo damnant; quia ſcripturam & ſanctorum patrum codices ſcrutati non ſunt. At extra controuerſiam Chryſoſt. ſuper 1. ad Theſſal. hom. 7. de terra hoc tantum ſciri poſſe dicit, quod ſit frigida & ſicca & nigra, vltra nihil; & præcipue, quis locus eius & ſitus in mundo, &c. Ergo non docet nos ſcriptura, quod ſit in centro potius quam in circumferentia. Vti & Chryſoſtomus incertum eſſe docet, an moueatur, an vero ſtet. Nam vltra tres primo dictas conditiones, videl. frigiditatem, ſiccitatem & nigredinem, nihil ſciri poſſe, definit. Cum Chryſoſt. autem Theophylactus eſt, & alij, vt Lactantius, Auguſt. Procopius, Diodorus & Euſebius: & Iuſtinus contendit, non eſſe in centro. Neſcio ergo, cur noſtri nunc theologi, abſque præuijs demonſtrationibus mathematicis aut experimẽtis, & ſine reuelationibus, ſe pro certo ſcire arbitrantur, quod terra ſit in centro mundi & immobilis, & contrarium eſſe contra patres & ſcholaſticos, quos non viderunt. At ſi vera ſit ſententia eorum; qui infernum in centro terræ noſtræ ponunt in quo ignis cruciet damnatos, vt Gregorius & alij videntur ſentire; tunc oportebit terram eſſe mobilem. Nam Pythagoras, teſte Ariſtotele, qui ponit in centro terræ locum pœnarum, & ignem motus cauſam, ponit terram mobilem & animatam, vt Ouidius quoque ſentit in 15. metamorph. & Origenes ſuper Ezechielem, & Alexander Aphrodiſæus, & Plato. Sed D. Thomas opuſcul. 11. art. 24. quia ſit contra naturam nec poſſit miraculum tribui, ponit infernum alibi, & ignoratum. Oportet ergo, ſi eſt in centro terræ, terram eſſe intus calidam, & mobilem ſecundum Gregorium & alios poni ex ratione S. Thomæ. Non ergo repugnat poſitio Galilæi S. Gregorio, ſed Ariſtoteliſmo.

Quod vero cęlum ſtellatũ ſit immobile, docent Procopius, Diodorus, Euſebius & Iuſtinus, & Chryſoſtomus ibid. & in homil. 12. ad populum Antiochenum, & in homil. 14. & 27. ſuper epiſtol. ad Hebræos, probat ex ſcripturis & rationibus, quod cœlum ſit immobile. Nã dicit Apoſt. Heb. 8. loquens de cœlo, quod ſit tabernaculum ſacerdotis Chriſti, *quod fixit Deus & non homo*: vbi fixũ pronunciatur cœlũ & non mobile, ſicut & in c.

12. Augu-

12. Auguſtin. vero in 2. ſuper Geneſin ad lit. c. 10. narrat, à mathematicis ſui temporis, certiſſimis demonſtrationibus eſſe probatum, quod cœlum ſit immobile: nec debere philoſophos in his repudiari, nec ſatis amplecti, ne deriſioni theologiam & nos ipſos demus. Præterea præfati patres putant, cœlum non eſſe mobile nec rotundum, quia alias contradicatur prophetis & Moyſi, & Pſalmo 103. qui iuxta litteram Chryſoſtomi ait, *Statuit cœlum tanquam teſtudinem, & extendit ipſum tanquam tentorium.* Et hanc fuiſſe olim cõtrouerſiam inter Chriſtianos & gẽtiles, Iuſtinus memorat. Copernicus autem hoc probat ex nomine, quia omnia cælat. Nos etiam cum Baſilio, quod ſit caloris opere extenſum. Præterea Beda & Strabus & prædicti patres dicunt, cœlum ſtellatum eſſe id, quod Moyſes vocat *firmamentum.* ex quo vocabulo probant illi, quod ſit firmum & ſtabile. Etenim & Paulus ait, *fixit illud Deus:* Et Dauid: *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Quod ſi moderni contradicunt, non propterea erit hæreſis. Vnde mirũ, quod dogma Galilei putant eſſe contra omnes patres, cum contrarium patres ſenſerint. Imo fuiſſe hanc ipſorum opinionem communem, teſtatur Sixtus Senenſis in bibliotheca ſancta. Tandem Petrus Lombardus, magiſter omnium ſcholaſticorum, qui doctrinas patrum callebat, 2. ſent. diſt. 14. *Cuius*, inquit, *figuræ ſit cœlum, ſpiritus ſanctus dicere noluit.* Mox quærens, vtrum ſit fixum an mobile, vtrumq; dici poſſe ex ſcriptura affirmat; prius quidem, quia vocetur firmamentum; poſterius, quia ſtellæ in eo, non ipſum, moueri videantur, poſſitque ſtare cœlum, & ſtellę moueri, quum non ſint ſicut nodus in tabula. Et ita viſui, vidẽti motum ſtellarũ & textui, ponenti firmitatem, vt poteſt, ſatisfacit. Ergo inclinat ad ſententiam Galilei. Non ergo apud patres eſt determinatũ, nec apud ſcholaſticos, quod terra ſtet, & cœlum moueatur, vt dicunt aduerſarij.

Tertium probatur. S. Thomas ſuper lib. 2. de cœlo, à lect. 20. vſque ad extremam, vbi Ariſtotelis hanc, de motu terræ & ſtabilitate firmamenti, opinionem examinat, nunquam dicit, quod ſit contra ſcripturam, vt in alijs dogmatibus philoſophorum & Ariſtotelis annotare ſemper ſolet: nã & huius rei cauſa ſuſcepit onus exponendi Ariſtotelem. Imo in opuſc. 10. art. 16. vbi erat locus hoc docendi, vtrum ſit contra ſcripturam, (quęrebat enim, vtrum terra circulariter moueatur aut poſſit moueri ab angelo,) ait hoc non niſi contra Ariſtotelem eſſe, non contra ſcripturam. Nõ enim, ſi ordo vniuerſi poſitus à Deo non variatur, propter aliquod dogma de

ſitu & non motu elementorũ, illud eſt contra ſcripturã, vt bene D. Thomas aduertit. At quicunque theologi dicunt, firmamentum ſtare, aut nõ eſſe contra fidem affirmare quod ſtet; hi terram moueri, aut non eſſe cõtra fidem affirmare eius motum, adſtruunt per neceſſariam conſequentiam. De quorum numero eſt Magiſter ſententiarum, & Chryſoſtomus, & Lactantius, & Procopius, & Auguſtinus. Vnde recte Sixtus Senenſis lib. 5. etiam contendit, non eſſe firmitatem cœli contra ſcripturam, vt putant indocti. Sed firmamentum eſſe cœlum ſydereum, affirmant ſancti, Beda, & Strabus. Et qui ſentiunt, firmamentum eſſe aliud, (neſcientes diſtinguere quomodo ſtellę videantur moueri, ſi ſint in firmamento, vt diſtinguit Magiſter, qui non ponit eas quaſi nodos,) coguntur dicere, quod ſit illud extra cœlum quod videmus, & ſine ſtellis; quum tamen Moyſes ſtellas locet in firmamento. Ergo Beda & Strabus, laudati à S. Thoma, ſenſum ſcripturæ melius aſſequuntur, quod firmamẽtum ſit cœlum ſtellatum. Cũ autẽ patres dicũt, ad ſaluandam apparentiã, qua ſydera apparent moueri, quod poſſint moueri ſydera, non autem firmamẽtum, verũ eſſe poteſt de planetis, vt D. Thomas & Sixtus exponunt: olfecit enim S. Thomas, hoc quaſi abſurdum eſſe. Nam innumerabiles ſtellæ ſunt in firmamento, præſertim in galaxia, quæ ſemper eundem ſitum, ordinem & motum inter ſe ſeruant in ſuis aſteriſmis, licet quoad æquatorẽ & zodiacũ varient latitudinẽ & ſitum. Non poteſt autẽ ſeruari perpetuus ordo in tãta multitudine: Nã cum ſint alię à terra remotiores, aliæ viciniores, aliqua parallaxis fieret ſaltem varians ſitus ordinem videntibus. Nec item omnes moueri eodem motu, poſſunt quum ſint aliæ magnæ, aliæ paruæ, & viribus inæquales; ſicut nec planetæ: vnde indigerẽt varijs motibus, ſicut planetæ varios habent propterea quod ſunt magnitudine & viribus varij, ſiue à ſe ſiue à ſole moueantur. Eadem ratione vtitur Simplicius ad probandum, quod cœlum non ſit igneũ; quia ſydera mouerẽtur ſicut piſces in mari, multa cum varietate & inæqualitate & nõ perpetuo in eodem ſitu. Sed noſtra ratio melior, quam Simpliciana. Ergo ſi firmamentum ſtat ſecundum patres, ſtant & ſydera in eo. Ideoque Chryſoſtomus & alij patres prædicti, & Magiſter ſententiarum, qui conſentaneum fidei catholicę eſſe putant fixum firmamentum, multo magis de ſyderibus idem dicant oportet. Ergo & hoc ſequitur, quod terra circumferatur vt nauis, & ſydera appareant circumferri vt turris in littore, & inſula. Ergo hæc eſt cauſa

appa-

apparentiarũ, ſatisfaciens ſcripturę de fixione firmamenti, vbi ſtellas poſuit Deus, abſque vlla extorſione aut abſurditate, quam D. Thomas olfecit & tegit, vt ſolet, verenda patrum, vt in opuſc. 1. de ſeipſo teſtatur. Patres ergo, & ſcholaſticorum magiſtri, Thomas & Petrus Lombardus, ſunt magis pro Galileo, quam contra eum, & iſtis ſcriptura magis, quam cenſoribus Galilei, fauet.

Ad tertium.

AD 3. reſpondeo, quod in Pſalmo dicatur *fiematus orbis terræ* quoad ſitum & ordinem quem ſeruat firmum & perenniter ſibi conſimilem: vt & ſimiliter cum dicitur in alio, *Fundauit terram ſuper ſtabilitatem ſuam, nõ inclinabitur in ſeculum ſeculi*, hoc intelligendum, niſi quando cœli mouendi ſunt, & terra in fine, vt eccleſia canit cum propheta. Quam expoſitionem aduerſarij concedant oportet. Ipſi enim qui firmamentum moueri ſtatuunt, argumento reſpõdeat, propterea dici firmamẽtum, quia ſeruet eandem ordinis firmitatem etiam in motu. Præterea in Iob legimus, quod cœli ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſint; & tamen Baſilius docet, ex ſubtiliſſimo igne factos, per autoritatem Iſaiæ; & firmitatem eorum aliter exponit. Præterea pro Galileo dicitur & pro Chryſoſtomo illud Prouerb. 8. *Quãdo præparabat cœlos, aderam; quando certa lege & gyro vallabat abyſſos; quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum.* Vbi æthereum cœlum firmari à Deo habemus, & fontes libratos, vt infra &c. Et Dauid, *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Ergo non plus de firmitate terræ, quam de firmitate cœli, in ſcriptura legitur. Nec propterea contrarij dicuntur ſcripturæ Dei, qui cœlum mobilitant: ergo neque, qui terram: nam vtrumque ſenſum patitur. Præterea in Pſal. 135. ſcriptum eſt, *Qui firmauit terram ſuper aquas.* At impugnatores Galilei negant vere ly *ſuper aquas*: eadem ratione negat Galileus ly *firmari*; ſed apparenter dici itidem contendet. Illud autẽ, terra in æternum ſtat, ſine dubio de ſtatu contra mortem dicitur. Nam alia moriuntur, alia generantur, ait Salomon; terra autem ſtat, nec interit vnquã interitu totali; vel ſtat in ordine ſuo. Nam ſi gehenna eſt in cẽtro terræ, vt plurimi credũt & eſt vulgaris ſentẽtia, oportet quaſi de fide, (ſi valet ratio D. Thomæ,) terrã in centro ſuo calidã ponere extra centrũ mũdi, & mobilẽ, qualis eſt ignis & animatæ rei natura. Propterea ſi D. Thomæ in

opuſc.

opuſc.11.art.24.non videtur gehenna eſſe in centro terræ, quoniam putat terram eſſe frigidam,& ad eius centrum omnia pondera mundi tendere,& vniuerſum non poſſe ſuo fine faudari; nec poteſt miraculum dari; quoniam hoc fuit in conſtitutione, (*Præparata eſt enim ab heri Tophet*, dicitur Iſaiæ 30.) in conſtitutione autem non fit miraculum, ſed natura, teſte Auguſtino: Ergo debet S. Thomæ vel terra eſſe calida, mobiliſque etiam in peripheria, vel infernus non eſt in ipſius centro.

Ad quartum.

AD quartum, vt ex dictis patet & textu Salomonis, eximitur ibi terra à motu corruptionis per ly *ſtat*, ſiue ab interitu, non autem à motu locali. Dicit enim, *Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autem in æternum ſtat*, ideſt, nõ interit. Econtrario enim dicitur in Iob de homine corruptibili, *nunquam in eodem ſtatu permanet.* Illud vero, quod de ortu & renaſcentia ſolis & gyro per aquilonem, additur in textu Salomonis, plures recipit ſenſus, ſine ſcripturarum euerſione. Auguſtinus enim & Lactantius & alij exponunt, quod non ſub terra gyret, ſed à lateræ terræ aquilonæi, & obiectu magnorum montium à nobis illic nõ conſpiciatur: ſicut antiqui philoſophi & Xenophanes, negantes exſtare antipodas, dixerunt; (vt Ariſtoteles narrat in 2. meteororum;) quos Auguſtinus approbat, quoniam antipodas itidem nullos agnoſcit. D. Thomas opuſc. 10. art. 28. interpretatur de ſpiritu angelico mouente ſolem, ad mentem Ptolemæi. Idem facit in opuſc. 11. art. 6. Et tamen ait ibidem, quod, quo plures habeat ſcriptura expoſitiones in hoc textu & alijs, eo plus euadat irriſionem philoſophorum ſecularium. Quapropter hunc textum poſſem ego aliter exponere ad euadendum irriſionem Germanorum, qui iam pro comperto habent, terram moueri & ſolem in centro ſtare; vt Copernicus, Reinoldus, Stadius, Mæſtlinus, Rothmãnus, Gilbertus, Kepplerus, & innumeri Angli & Galli; ex Italis autem Franciſcus Maria Ferrarienſis, Io. Antonius Maginus, Cardinalis Cuſanus, Colantonus Stelliola & alij; vt diximus cap. 3. 2. hypotheſi: ex antiquis vero Pythagoras & omnes ſequaces, item Heraclitus & Ariſtarchus & Philolaus &c. quorum opinionẽ non damnat vt hæreticam D. Thomas, vt patuit in reſponſione ad ſecũdum. Nec, ſi damnaret, ſubito hæretica eſſet. Nam S. Chryſoſtomus dicit, hæreſin

reſin eſſe contra ſcripturam & eccleſiam aſſerere plures cœlos & orbes. Philaſtrius hæreticos facit, qui ſecum de mundi ætate non ſentiunt. Ambroſius hæreſin eſſe putat, aſſerere ſolem non formaliter eſſe calidum. Et quidam modernus hæreticum facit qui lunam mutuatitio lumine lucere dicit. Et Procopius eum, qui terram ſuper aquas fundatam neget. Nec propterea tamen ſunt hæretici ſcholaſtici, qui in his omnibus contrariā habent ſententiam; cum eccleſia nō determinet, & ſcriptura ſenſus plures patiatur. Licet ergo Galileo aliter hunc textum exponere; videl. quod ſol moueatur quoad ſenſum & apparētiam. Nam eodem modo D. Thomas in 1. q. 20. art. 1. ad 3. Moyſen dicit loqui de his ſecundum quod ſenſibiliter apparent, iuxta ſenſum popularem non philoſophicum. Et in reſponſione ad 5. ibidem reſpondet cum Chryſoſtomo, quod luna vocetur luminare magnum à Moyſe propter effectum reſpectu noſtri, & ſecundū ſenſum noſtrum, cum ſydera multa ſint maiora luna. Et profecto ſi quis homo habitaret in Iouis actro, is diceret: *Fecit Deus quinque luminaria magna, Solem luminare maius, & Medicæa ſydera quatuor luminaria minora:* ſunt enim illa ſydera Medicæa ad ſenſum habitantium in Ioue, quanta & ſicut eſt luna ad ſenſum noſtrum qui habitamus in tellure. Vnde & lunæ Iouis quatuor à mathematicis ponuntur, & duæ lunæ circa Saturnum, vti Venus & Mercurius circa ſolem. Sic igitur tota ſcriptura (vt probauimus in 2. hypotheſi ex dictis Chryſoſtomi, Auguſtini, Thomæ, Origenis, Bedæ, & omnium patrum,) ſermonem ſuum in grammatica & ſenſu exteriori ſenſibus popularium adcommodat. Tradidit tamen diſputationi hominum Deus mundum, primam ſuam ſcripturam: ſic diſputationi ſapientum ſenſus alios ſecundæ ſuæ ſcripturæ; intra tamen eccleſiæ limites. Sic Chriſtus, Dei ſapientia incarnata, (vt docebat Origenes,) hominem ſe rudibus & pueris, prophetam doctoribus, Deum viris ſpiritualibus oſtendebat. Mundus autē eſt ſapientia creata materialiter, & oſtēſiones habet plures, pro plurimorum capacitate. Sic ſcriptura ſapientia ſcripta.

Ad quintum & ſextum.

PRopterea ad 5. & 6. reſpondeo negando, quod ex ſolis manſione in cētro miracula illa duo Ioſue & Ezechiæ deſtruantur. Dicitur enim ſol ſtetiſſe & reuerſus eſſe ad ſenſum noſtrum; cum verum ſit, terram ſtetiſſe

& reuerſam eſſe tunc per miracula vera. Nec enim maius eſt miraculum, ſolem ſtetiſſe, quam terram. Et ſicut, cum Eccleſia canit, *Iam ſol recedit igneus*, gloſſas tu abſq; hæreſi ly *igneus*, id eſt, ſecundum nos & æquiuoce; ſic gloſſo & ego ly *recedit & reuerſus eſt*, id eſt, æquiuoce ſecundum nos nõ ſecundum ſe: ſicut Virgilius ait, *Prouehimur, terræque vrbeſq; recedunt*, cum nos tamen recedamus, non vrbes. Et quidem gloſſa mea minus diſſona textui eſt. Hymnus enim iſte à S. Amb. eſt compoſitus, vt patet ex vltimo tomo operum ipſius. Ambroſ. autem, formaliter, & ſecundum ſe ſolem eſſe igneum, probat in hexaemer & contrarium ſentientes habet pro hæreticis aut ſtultis; & Ariſtotelicos in hoc valde flagellat; quod etiam patres citati in reſponſione ad 2. fecere. Tamen quia eccleſia hunc hymnum facit ſuum; ſicut ſymbolum Athanaſij fecit ſuum, & ipſa pluribus abundat interpretationibus, ſenſuum fœcundiſſima, non approbat quod ſint hæretici qui ſolem formaliter calidum eſſe negant, dummodo affirmantem non condemnent. Sic ergo ſi quis diceret, non fuiſſe miraculum in Ioſue & Ezechia, niſi ſecundum ſenſus hallucinationem, is contrariaretur ſcripturæ. Nos autem dicimus æque miraculum eſſe: ſicuti æque eadem fit apparentia moto viſu ac viſibili, vt perſpectiua docet. Miracula autem nobis ſunt miracula, non Deo; cui nihil mirum: & propter nos, non propter Deum fiunt; imo propter incredulos tantum, vt probatur ex apoſtolo. Clarum eſt autem nobis, quod eſſet moueri ſol ad Dei nutum eo modo, quo nobis eſt mobilis, &c. Eodẽ pacto Deus dicitur feciſſe lunam luminare magnum: nec propterea, qui dicit eam nõ eſſe talem niſi reſpectu noſtri, vt facit Chryſ. eſt contrarius actioni diuinæ, aut palliator veritatis: nec illo melior erit Epicurus & Lucretius, qui ſydera tantæ quantitatis eſſe ponit, quantæ apparent. Ergo lunam vere magnum luminare dicemus: acceptabimuſq; ſic Epicuri impij non mathematici expoſitionem, vt Chryſ. expoſitionem ex mathematicis ortã renuamus, quo ſenſui populari adplaudamus? Senſus quoque arcum cœli fieri in nube rorida, radios ſolares aduerſos excipiente ac fœdante, iudicat, vt palã eſt in phyſiologia. At ſcriptura Dei, Geneſ. 9. dicit, quod Deus hoc ſignum, quotieſcunq; pluerit, poſiturus ſit in nubibus, in memoriam ſibi, & ſecuritatem nobis, quod non amplius terram aquis diluuij delebit. Si quis propter hunc textum negaret phyſiologiam, zelans, ne forte ſoli, non Deo, iris tribuatur, is inſanire videatur & ſcripturas i-

gnorare. Quicquid enim facit natura, eſt opus Dei. Etenim ipſa eſt lex & prçceptum diuinum, vt probat Chryſoſto. & Ambroſius in hexaemer. Si ergo Deus ſolem dicitur ſiſtere, ne moueatur in Ioſue; qui declarat hoc fieri per gyrationis telluris frçnationem, non tollit miraculum, ſed declarat: ſicuti nõ tollit iridem à Deo fieri phyſiologus, ſed declarat, quomodo fiat à Deo, quibus inſtrumentis, & natura, & ratione.

Ad ſeptimum.

AD ſeptimum facile reſpondetur. Debora enim & Iudas loquuntur de curſu & errore planetarum, non omnium ſyderum, qui non ſunt in cœlo ſicuti nodus in tabula, vt putabat Ariſtoteles, ſed per ſe mouentur, vt Magiſter ſententiarum & patres omnes cum Auguſtino ſentiunt. Et D. Thom. q. 70. art. 1. Ptolemæo potius conſenſit quam Ariſtoteli, ob Chryſoſtomi autoritatem, quod nõ ſint vt nodus in tabula, vt omnes Pythagorici cum eo dicebant: vbi etiam monet, quod firmamenti pars inferior ſit, in quo planetæ dicuntur moueri, non autem ſuperior.

Ad Eſdram, concedimus, quod ſol conuertat cœlum. Sed ibi non dicitur quod ſol moueatur, verum quod conuertat, (vt & hoc poteſt intelligi eo ſenſu, quo ſol mouet planetas in gyrum ſuo lumine, quod Plinius etiam probat li. 2.) & vna cum planetis ſphæras eorum conuertat, vel potius aerem & vaporem, qui circulum vaporoſum circa planetas faciunt, vt Galileus & Pythagorici probant; & Copernicus de orbe magno telluris loquens inſinuat. Chryſ. autem reſponderet, ſatis eſſe ſi ſydera cõuertat, vt poſſit dici cõuertere cœlum cui inſunt: ipſe enim totum fixum eſſe vult. Et profectò mathematici, qui tempore Auguſtini certiſſimis, vt ipſe ait, demonſtrationibus probauerant, cœlum eſſe fixum, non potuerunt hoc niſi de ſtellato cœlo probare, & hic ſtellis fixis, non de planetis. Nec enim vllo pacto poteſt mathematice probari, quod cœlum ſit ſtabile, niſi ex fixarum ratione ad terram & planetarũ; ſicut procedit Copernicus, & Galileus, & Pythagoræi. Ergo per ly *certiſſimis* ſatis inſinuat Auguſtinus, huius eſſe ſententiæ, licet non ſatis eſſet mathematicus: tamen ibidem monet nos; ne contrarium tanquam ex fide aſſeramus, vt dictum eſt in hypotheſi 2. & in reſponſione ad ſecundum. Vide Auguſtinum 2. ſuper Geneſ. 10.

De curſu veloci ſolis in Eſdra ſufficit vt intelligatur motus circumgyrationis in ipſum, quem Teleſius probauit ſenſatis exprimentis, & Galileus ex nubecularum in ſole circumuolitantium motu. Mouetur ergo ſol in ſe, non circa terram : & hoc ſatis:vel dicas, vt ſupra, apparenter.

Ad octauum.

AD 8.reſpondeo. Tantũ abeſt vt ſit contra ſcripturas,ponere aquas in cœleſtibus,vt potius contrarium ſit contra ſcripturas & fidem catholicam. Ergo & terras ibi eſſe oportet; cũ aquæ non niſi in terræ ſoliditate contineantur, non autem in tenuitate cœli ſubtiliſſimi, nec in ſtellarum calore,diſſoluente eas in fumum, quamuis glaciatas eas quidam theologi propter hunc metum ponant.

Porro Moyſes ait, geneſ.1. quod firmamentum diuidat aquas quę ſub firmamento ſunt,ab his quæ ſuper firmamentum. Et Dauid in Pſalmis ait,*Extendens cœlum ſicut pelles;qui tegit aquis ſuperiora eius:*& alibi,*Aquæ*,ait, *quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen domini*, & Daniel in cantico idem repetit, & tota ſcriptura. Vnde Origenes, qui aquas ſuper cœlos interpretatur angelos aqueos, oppugnatur à S. Baſilio. Et S. Auguſtinus, qui id ſemel ſic expoſuerat lib. 13. confeſſionum, ſe retractàt lib. 2. retract.6.

S. Thomas in 1.q. 68. triplicem ponit opinionem de ſubſtantia firmamenti.*Primam* Empedoclis & Pythagoræorum cæterorum,quod ex quatuor elementis illud componant:& ſecundum hanc ſententiam plane & ſine difficultate haberi docet ſenſum ſcripturæ in duabus poſitionibus Moyſis,videl.& de aquis realibus in cœlo ac ſyderibus, & quod firmamẽtum ſit factum ſecundo die,quamuis cœlum dicatur à principio factum, & firmamentum die ſecundo factum vocatur à Deo cœlum. *Secunda* eſt Platonis, quod ſit de natura ignis. (Ego tamen in Timæo video ſententiam & rationem Platonis, quod ſit ex quatuor elementis:licet & Ficinus flores elementorum ibi interpretetur,videl. aquæ tranſpicuitatem, terræ ſoliditatem,aeris mobilitatem, ſed ignis tantum veritatem in calore & luce. D. Thomas vero Platonẽ ipſe nõ legit,vt ipſe fatetur; nõdũ .n. venerat in latinũ.) Sed ſecundũ hanc ſententiam textus Moyſis in duob.

non

non conſonat, ait D. Thomas. Primo, quoniam ſecundum intentionem Platonis facere firmamentum, eſt facere elementum ignis. Productio ergo elemētorum eſt opus creationis, quę intelligitur tota cum dicitur, *In principio creauit Deus cœlum & terram.* In diebus enim ſolum de ornatu eſt ſermo, ſecundum omnes patres. Vnde ſequitur inconueniens, quod fiat ſecundo die. Sic enim erit opus ornatus & non creationis. Item ſi vtrobique pro eodem ſumitur, erit nugatio: quia ponitur fieri elementum ignis poſt factum elementum ignis. Secundo, quoniam aquæ ſuper cœlos non recte de veris aquis poſſunt exponi: quomodo enim igneum firmamentum compatiatur ſecum aquas. Et propterea Baſilius & Chryſoſtomus, qui hanc de igneo cœlo ſententiam tuentur, reſpondent his D. Thomæ obiectionibus. Et ad primum quidem Chryſoſtomus, quod videlicet Moyſes primo in genere dixerit, *fecit Deus cœlum & terram*; deinde ſigillatim, quomodo facta ſint. Baſilius vero reſpondet, quod primò ſit ſermo de cælo empyreo immobili, in altero vero die de ſydereo. Rurſus reſpōdet ad ſecundum, quod aquæ ſuper firmamentum, ſint ad temperandum calorem empyrei, & ſint glaciatæ, propterea nec defluant. Et iterum, quod firmamentum poſſit intelligi aer craſſus, & quod aquæ pluuiales ſuper ipſum fiant, ideoque dictum, *aquæ ſuper cœlos, &c.* Nihilominus contendit ipſe & Ambroſius & Magiſter, eſſe veras aquas. Idem facit S. Bonauentura, idem Beda, & plurimi ex patribus: qui etiam cœlum ſydereum de aquis factum fuiſſe putant, & glaciales aquas ſuper ipſum eſſe. Auguſtinus vero, qui 2. ſuper Geneſin cap. 3. concedit, ſydera de igne facta eſſe, & cœlum ſydereum eſſe igneum; mox rapitur ad opinandum, quod aquæ ſuper cœlum minutatim cum vaporibus craſſis ſuper aerem, quod poteſt etiam dici firmamentum, eleuentur. Et Magiſter ſententiarum hanc opinionem recitat, nec reprobat. Vnde varijs modis torquentur patres & ſcholaſtici ad ſaluandum textum Moyſis ab abſurditatibus, quæ ſequuntur, ſi cœlum ſydereum ponatur mobile, non ex elementis compoſitum. *Tertiam* opinionem adducit D. Thomas, quæ eſt Ariſtotelis, quod ſc. cœlum ſit quinta eſſentia inalterabilis. Et ſecundum hanc fatetur quod longe minus poſſit ſaluari textus ſcripturæ. Nam firmamentum dicitur factum ex materia prius exiſtente, die ſecundo, materia autem in die primo. Vel potius, vt D. Thomas ait, ante omnem diem facta eſt, cum dicitur, *In principio creauit Deus cœlum & terram: terra autem erat*

inanis & vacua;& ſpiritus Domini ſuper aquas. Vbi Auguſtinus per terram & aquam intelligit materiam, quæ populo rudi non poterat declarari, niſi ſub forma corporali, vt etiam ait D. Thomas in q. 68. art. 1. Ac ſequitur Thomas argumentum in q. 68. art. 1. Cœlum, ſecundum Ariſtotelem, eſt de ſui natura incorruptibile: ergo habet materiam quæ non poterat ſubeſſe alteri formæ: ergo impoſſibile eſt quod firmamentum ſit factum ſecunda die. Præterea non poteſt dici, quod veras aquas ſuper firmamẽtum ponat Moyſes; cuius contrarium docet ſcriptura & patres. Nec verum eſt quod dicunt aquas minutatim ſuper firmamentum ab inferiori mundo aſcendere. Alij dicunt pro Ariſtotele, aquas ſuper firmamento eſſe cœlum empyreum, quod à diaphaneitate aquis perſimili dicatur aqueum. Alij vocant ipſum cryſtallinum ob hoc ipſum; quod & faciunt immobile. D. Thomas videns, ægre Ariſtotelis ſententiã defendi poſſe, defendit omnes: & pro hac ſententia tandem reſpondet, quod firmamẽtum diuidat aquas ab aquis, id eſt materiam primam, quæ aquæ nomine deſignatur ſecundum Auguſtinum, ſi firmamẽtum ſit de quinta eſſentia.

Sed omnes iſtæ ſententiæ, quæ ponuntur ad concordandum ſententiam Platonis cum Moyſe, & Ariſtotelis cum Moyſe, plenæ ſunt difficultatibus inextricabilibus, & torquent textum ad ſenſum myſticum: imo ad nullum. Auguſtinus autẽ, in libr. de doctrina Chriſtiana, docet, quod vbi ſenſus literalis poſſit haberi, non ſit refugiendum ad myſticum, niſi prius literali præſuppoſito & declarato. Et in 2. ſuper Geneſin, laudat ſententiã Baſilij de firmamento aereo, propterea quod non ſit contra fidem; & in promptu poſito documento credi poſſit. Nos quoq; eandem ſententiam in quæſtionib. approbauimus præ cæteris; quoniam meliorem non habuimus. Teleſius vero approbauit, quoniam ſuæ poſitioni de cœlo toto igneo incommoda non eſt. At nunc, ſi Galilei obſeruationes veræ ſunt, iterum video difficultates in præfatis ſententijs maiores.

Primo quod dicit Chyſoſtomus, præterquam quod multis id patrib. aduerſatur, non videtur veriſimile, quod Moyſes, facit in 2. die, id eſſe recapitulationem eorum, quæ ante dies: omnes enim patres in his diebus ornatũ ponunt, ante diem vero creationem, vt Auguſtinus & Thomas docent & Magiſter. Reſponſio Baſilij, quod ante dies ſit creatũ empyreũ immobile, ſecũda die ſydereũ, nõ placet omnibus; nã ponitur illud abſq; ſcripturę teſtimonio, ad tuendũ poſitionem tantum. Itẽ Aug. in 10. de ciuit.

uit. Dei, ponit cœlum empyreũ idem cum ſyderco, ex dictis Porphyrij, & dici ait empyreum, id eſt, igneũ: Sydera autẽ ex igne ſunt. Et Sap. 18. dicũtur *ſtellarum limpidæ flammæ.* Item dicitur æthereũ ab inflammatione ſecundũ Auguſtinũ, nõ à velocitate motus, vt Ariſtoteles putabat. Præterea empyreum eſt igneũ: ignis autẽ eſt, moueri ſemper, vt in quæſtionibus phyſicis probauimus, vnde priuatus motus exſtinguitur ſecũdum Auerroẽ, & propterea fertur cœlum in gyrum, quia igneum eſt nec poteſt torpere, vt Plotinus 2. enneade dicit, & Zenocrates & Porphyrius, reſpondẽtes Ariſtoteli, qui putauit, in ſua ſpæra naturaliter quieſcere; ſed cõtra naturã à cœlo moueri in gyrũ. Igitur nõ recte ponitur empyreũ, id eſt, igneũ, aliud à ſydereo cœlo, quod præ omnib. calore & luce manifeſta viget. De illo ſupra ſydereũ poſito neſcimus an luceat, nedũ an calefaciat: cũ ad nos nõ trãſeat lux, & ſit imaginarium. Propterea nec Baſilius confidit poſitionẽ hanc tueri poſſe: idcirco per firmamentum deinde aerem commentatur. Sed hoc ad fugiendum argumenta pulcrum eſt; nõ tamẽ ſatis ad textum Moyſis. Nõ enim aquæ ſunt ſuper aere nubiloſe vllæ, niſi vapores, qui de terra eleuantur. Vapor autẽ nõ eſt aqua, licet de ipſo generari poſſit aqua. At etiam de aere generatur ſecundum D. Thomam & Ariſtotelem; qui etiam fontes in cauernis terrę ex aere generat, & perpetuat. Ergo nõ vere aquas ſuper firmamento ponit Moyſes: ſed materiam, de qua non magis aqua, quam aer & ignis, generari poteſt ſecundum D. Thomam & Ariſtotelẽ. Ergo non diuidit aquas ab aquis, ſed quodlibet firmamẽtum à quolibet, & quilibet poſſet fingere quicquid vellet, & vocabulis abuti, vocando ignem lignum, & aquam vaporem, &c. Aut erit generatio, non tranſmutatio, ſed ſegregatio, vt antiqui docuere, quos Ariſtoteles & D. Thomas condemnat: de quorum ſententia vide quæſtiones noſtras, & metaphyſicam. Item nec ſuper aerem craſſum ſunt vapores aquei, ſed in ipſo craſſo: quare nõ diuidit aquas ab aquis. Eiſdem premuntur incommodis, qui cœlũ ponunt diaphanũ, & ideo perſimile aquis & cryſtallo. Nõ enim hæc ſimilitudo dat eſſe, quod nomen aquæ ſignificat. Et aer enim & ſol diaphani ſunt, nec tamẽ propterea aquei. Videtur etiã ficta ſentẽtia, ex autoritate ſcripturæ non habẽs ortũ, ſed ex difficultate, quam incurrimus dum nolumus exponere Moyſe ſecundũ Pythagoricã philoſophiã, ſed ſecundũ Ariſtotelicã & Plotinicam: nã Plato Pythagoræ ſubſcribit; Plotinus vero ad igneã dũtaxat naturã cœlũ reduxit.

Quod

Quod vero adducunt remedium de veris aquis glacialibus, non valet, niſi ponantur ſydera eſſe ſyſtemata, in quibus ſunt aquæ naturales, ſicut in tellure; quæ propter aquas & aeres, lucem reflectentes, videntur accolis aliarum ſtellarum eſſe ſydus, vt luna nobis. Mirum præterea quod cum igne abſque ordine ſyſtematis ſtet aqua glacialis adhærẽs, nec liqueſcat, ſoluaturq; in ignem: miraculum enim Auguſtinus heic non admittit. Miratur & ipſe Baſilius, ſed putauit meliora non poſſe inueniri. Quæ autem adducuntur ad ſaluandum textum ex ſententia Ariſtotelis, longe abſurdiora ſunt, vt fatetur D. Thomas. Nam primum argumentum cõtra Ariſtotelem putatur à D. Thoma inſolubile, ſi ſex dies naturales accipiantur, & non angelici, vt vniuerſi patres, Chryſ. Beda, Hieronymus, Origenes, Gregorius, Ambroſius, Baſilius, Procopius, & omnes reliqui, excepto Auguſtino; ſecundum, quem per dies angelicos ægre concordatur Ariſtoteles cum Moyſe. Ergone omnes patres condemnabimus imperitiæ & impietatis, quod admiſerint impoſſibilia & pugnãtia & falſa, vt Ariſtotelem defendamus & in cathedram Chriſti ponamus ſuper ſanctos doctores? Abſit tantum ſcelus & ſtultiſſima cæcitas. Item non poteſt ſecundum Ariſtotelem poni aqua ſuper cœlos vllo modo, niſi ad æquiuocationem, ſi ponantur ſpirituales aquæ. Sed hoc exploditur ab omnibus patribus: nam etiam corporales vniuocas oportet ponere, ſi velimus Chriſtiani eſſe & non Ariſtotelici. Et pro nobis ſunt etiam Rabbini Hebræi, & Pythagorici philoſophi; nedum Baſilius & Ambroſius cum alijs patribus & ſcholaſticis. Item contra vtraſq; ſententias remedia earum paruipendens D. Thomas ait, impoſſibile eſſe vapores è terra ſuper cœlum ſydereum eleuari, ſi ſit de quinta eſſentia aut igneum: imo etiam, ſi eſſet de natura quatuor elementorum; tum ob diſtantiam, tum quia mutantur in aliud ens, & non ſunt minutiæ aquarum, niſi apud Anaxagoram & Empedoclem: de quibus alibi diſputauimus. At ſi horum opinionem ſectemur, ſufficit eleuare ex ſyderibus ipſis vapores, ſi ſunt ſyſtemata quale noſtrum, ex quatuor elementis.

Tandem quod addit D. Thomas ex Auguſtino pro Ariſtotele tuendo, non ſatisfacit. Non enim Moyſes per firmamentum diuidit materiam, primam, ſed aquas veras, vt omnes patres teſtantur. Et abſurdum videtur dicere Dauid. *Qui tegis aquis ſuperiora eius*, id eſt, materia prima tegis cœlum: & iterum, *Aquæ ſuper cœlos laudent nomẽ Domini.* Quomodo enim ens infor-

informe & prope nihil, laudet Deum, niſi vel proprie rationale ſit, vt aqueus angelus ſecundum Origenem, vel ornatum pulchritudine nimia, vnde laus Dei manifeſtetur, & dicatur laudare per proſopopœiam, vt exponit Baſilius? Præterea quid miri narraſſet Moyſes, aut quid docuiſſet, cum per firmamentum diuidit aquas ab aquis, ſi materiam à materia? Palam eſt etiam, quod, quæ ſub firmamento, veræ ſunt formatæ aquæ, vt maria: ergo aliquid tale ſuper firmamentum. Diſtinctio enim inter res eiuſdem generis eſt, non inter lineam & albedinem. Vnde cum D. Thomas inclinet ad Empedoclem, quoniam planus ab eo eſt Chriſtianæ ſcripturæ ſenſus, videtur hæc pro ſua modeſtia coaceruaſſe, vt doctoribus & philoſophis ſatisfaceret, & pluribus ſenſibus ſcriptura abundaret.

Quod autem non modo Moyſes faueat Empedocli & Galileo, ſed etiam Salomon & experientia, patet. Ille dixit 7. Prouerb. *Quando æthera firmabat ſurſum, & certa lege vallabat abyſſos, & librabat fontes aquarum.* Æther autem cœlum ſtellatum ab inflammatione dicitur Auguſtino & Porphyrio: Abyſſi ſunt aquarum immenſitates, quas plures in pluribus ſyſtematis vallatas intelligere nihil vetat; quoniam à telluribus continentur, vt mare noſtrum noſtra tellure, non à congelatione ficta. Librati autem fontes aquarum dicuntur forſan qui in ſtellis ſunt: omnia enim ſyſtemata propriam habent in ſuo centro librationem. Scio dari alios ſenſus, ſed ante inuentionem apparentiarum. Præterea manifeſte circa ſolem volitant nubeculæ, quas ex noſtra terra non poſſe eleuari, D. Thomas & ratio ipſa docent. Similiter facta eſt anno 1572. ſtella abſque parallaxi in ſedili Caſſiopeæ noua ex vaporibus, vt Tycho & innumeri mathematici ſcripſerunt, qui viderunt & obſeruarunt: ergo ſunt vapores in ſtellis. Item cometæ fiunt ſupra lunam, vt probant inſtrumenta, quod Ariſtoteles negauit: vapores autem è noſtra terra eouſque ferri non poſſunt: ergo ſunt aquæ & tellures in ſyderibus; cum præſertim alij cometę alijs ſyderibus hærere obſeruentur, item guttæ minutatim, quas Auguſtinus & Ambroſius eleuant, non poſſunt è terra noſtra educi: ergo ex illis quæ in ſtellis. Item, ſecundum Petrum Apoſtolum, cœli calore ſoluentur: & ſecundum Dauidē peribunt & veteraſcent. At ſi ſunt de quinta eſſentia, aut de ſolo igne, non poteſt hoc abſque torſione ſcripturæ intelligi. S. Clemens & Hilarius & Cotherinus, de cœlis ſuperioribus hoc intelligunt, non de

 aëreis,

aereis,vt Auguſtinus:ergo &c.Item Galileus oſtendit in luna montes: & Geneſ. 49. & Deut.33. fit mentio pomorum & mõtium & collium in cœleſtibus:ergo conuenit illi. Quapropter quia ſacra ſcriptura ad literam in ſuis textibus omnibus cum ſolo Empedocle conuenit, cum alijs vero non niſi myſtice aut violenter,Empedocles autem Pythagoræus fuit, vti Galileus;ergo Galileus laudari debet,qui poſt tot ſecula vindicat ſcripturam per ſenſatas experientias ab irriſione & torſione;oſtenditque, ſapientes huius mundi inſipientes fuiſſe,& ſacram ſcripturam non illis,vt vſquemodo,ſed illos ſacræ ſcripturæ obſequentes fieri debere. Nec vilificunt ſic domicilia noſtra. Homines enim ſuper ſydera eleuabuntur cum Chriſto capite,ſupraque omnes cœlos.Hinc ergo eluceſcit, nos illis eſſe meliores.

Ad nonum.

AD 9.Negatur conſequentia.Non enim plures mundos ponit Galileus,ſed omnia ſyſtemata ſub vno & intra vnum æthera fere immẽſum.Theologi vero ponunt tres mundos,primum elementarem,ſecundum cœleſtem,tertium ſuper cœleſtem ſeu ſpiritualem,cum S.Baſilio& Clemente.Horum inſtar fabricatum eſſe Moyſis tabernaculum triplex, oſtendunt Philo,Ioſephus,Clemẽs Alexandrinus,Hieronymus,& Sixtus Senenſis. Galileus autem de his nihil theologice tractat,ſed per mirabilia inſtrumẽta ſtellas,olim occultas,nunc manifeſtat,docetque,planetas perſimiles lunæ eſſe,& accipere à ſuo ſole lucem,& alios rotari circa alios,& in cœlo mutationes elementorum fieri,& vapores ac nubes in ſtellarum ambitu,multaq́; ſyſtemata inueniri:ita vt quaſi manibus palpemus,vera retuliſſe Moyſen de cœlis cœlorum & de aquis & montibus & de alijs rebus in ſyderibus ; ac ſciamus, iuxta literam abſque violentia & tortura & fictis imaginib. ſcripturam exponere, & à philoſophorum calumnijs vindicare,qui quia iſta nõ credebant, inde cogebantur recurrere ad ſenſum myſticum , vti nunc facit hæreſis Perſiana in exponendo Machometis impoſſibiles fictiones de cœlis & diuinis rebus. Præterea ſciendum,quod nullibi inueniatur decretum in canonibus eccleſiæ,non eſſe plures mundos.Nec D. Thomas dicit hoc eſſe contra fidem in 1.q. 47.art.3.vbi hoc inquirit.Locus autem Ioannis, *Mundus per ipſum factus eſt*, non

non negat, quod alij mundi & ſecula per ipſum facta ſint, ſed tãtum affirmat quod mundus noſter per ipſum factus eſt. Probat autẽ recte D. Thomas, quod plures mundos abſque ordine ad vnũ ponere, vt fecerunt Democritus & Epicurus, error ſit in fide. Ná ex hoc ſequitur, caſu fieri mundos, vt illi volunt, abſque ordinatore Deo. Sed ponere plura ſyſtemata parua intra vnum maximum, ordinata ad Deum, nequaquam eſt contra ſcripturam, ſed tantummodo contra Ariſtotelem. Nam etiam ratio S. Thomæ (quod non ſit poſſibile eſſe aliam terram in aliis mundis præter iſtam, quoniam illæ terræ ad iſtam venirent & ſuos relinquerent locos,) ex Ariſtotelis lib. 1. de cœlo eſt deprompta, & nihil valet. Non enim cor meum vadit ad locum cordis tui. Omnia ſuo in centro conſtabiliuntur, & propria partium conſimilitudine ſeruantur & gaudent. Ad centrum lunæ lunaria, ad Mercurij Mercurialia contendunt: extra circulum ſuum non olfaciunt aliquod melius pro ſe. Et cur, ſi ſtellæ ſunt eiuſdem naturæ in Peripato, non tendunt altera in alteram, & partes huius ad illius.

Præterea Vniuerſitas Pariſienſis inter articulos correctione dignos in D. Thoma ponit hunc, quod videl. non poſſit eſſe alia terra. Sic enim ligatur potentia Dei. Non enim de naturali, aiunt, ſermo eſt in theologia, ſed de diuina. Sed profecto nec D. Thomas hoc, vt illi impingitur, de potentia Dei intellexit, (& ſi omnino, vti debebat, ſe non declarauit,) quum alibi contrarium ſtatuat, poſſe videl. Deum facere plures mundos & terras, ſed ex ordinaria philoſophia Ariſtotelica, vt notat etiam Caietanus. Imo in 1. de cœlo, vbi hoc examinat Ariſtoteles, ibi D. Thomas docet, nequaquam eſſe cõtra fidẽ, ſed contra Ariſtotelẽ hoc dogma. Illud etiam de plurib. hominum ſpeciebus, & quod Chriſtus ſit alibi mortuus, nõ ſequitur ex dictis Galilei: nec valet conſequẽtia contra alios. Nõ enim verũ eſt, quod ſit mortuus in altero hemiſphærio, quod propter hoc argumẽtum exſtare negabatur à multis theologis, etiam ab Auguſtino, cõtra quam experientia hodie oſtendit. Nec homines, ſi qui eſſent in alijs ſyderibus, peccato Adæ, à quo nõ habẽt originẽ, infecti, vt redemtione indigeãt, fuiſſe poſſunt, niſi alio peccato laborẽt; vnde cogeremur exponere illud Epheſ. 1. & Coloſſ. 1. *recõcilians in ſanguine ſuo, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris, &c.* Sed hæc ignoramus; ideo ſtamus in antiqua expoſitione Patrũ. At vero Galileus, in epiſtolis de ſolarib. maculis, expreſſe negat, homines

in ſtellis alijs eſſe poſſe, (quod nos in quæſtionibus argumento phyſico comprobauimus,) ſed poſſe entia ibi eſſe alterius naturę, noſtris analoga entibus, non vniuoca; quicquid colludendo & iocoſe Keplerus in diſſertationibus dicat, ex hypotheſi tantum.

Præterea ſi falſum eſt hoc de pluribus mundis, Galileum non tangit; quippe qui non plures mundos, ſed plura ſyſtemata in hoc mundo, ſenſu, non imaginatione, detegit, ordinata ad vnum. Vnde ceſſat ratio Ariſtotelis in 12. metaphyſic. de pluribus primis motoribus. Et cardinalis Cuſanus & Keplerus & Nolanus & alij dixere idem ante Galileum. Nec quia ſcriptura Dei hoc tacet, propterea non eſt verum: locus enim ab autoritate negatiuus, eſt fallax in dialectica. Nec enim de altero hemiſphærio quippiam dixit; ergone autem ſentiemus cum atheiſtis, qui propter hoc argumentum condemnant Moyſen, nihil de antipodibus loquutum, quamuis Auguſtinum habeant propter hoc quod Moyſes de illis non eſt loquutus, antipodas negantem? Profecto ea ratione dicemus cum Luthero quoque non fuiſſe vnquam Petrum Romæ, propterea quod Lucas in actis de hoc mentionem non fecerit. Valeant nugatores inſulſi indoctique. Quantopere inſana Paracelſi ſententia à Galileo abſit, palam eſt: neque eſt quod immoremur. Moyſes quidem hæc omnia tacuit, quia legem noſtro mundo datam, non phyſiologiam ſyſtematum cunctorum ſcribebat, imo nec noſtri, niſi quantum legi opus erat.

Ad decimum.

AD 10. nego, ſcandalum actiuum, quod ſolummodo vetatur in euangelio, oriri ex Galileo. Non enim vocat ipſe rei illicitæ, ſed indagini veritatis, quam mandat & iubet Deus, vt patet ex hypotheſi ſecunda in tertio capite huius quęſtionis; & ex euangelio, vbi Chriſtus talentum à ſe datũ ſub pœnis maximis defodi vetat. Et S. Gregorius ſuper Ezechielem ait, *Si de veritate ſcandalũ ſumitur, vtilius naſci permittitur ſcandalum, quã quod veritas relinquatur.* Et cũ ſcandalizarẽtur ab hoc Phariſęi, dixit Chriſtus Matt. 15. *Sinite eos, cæci ſunt & duces cæcorũ.* Quod autem dicitur, receptã eſſe ſententiã Ariſtot. à ſcholaſticis de cœleſt. & mundi cõſtructione, vt cõformem theologię, & nõ vltra inſudandũ, error eſt, ne dicam hęreſis.

Omnes namque patres Ariſtotelismo contrariantur in ijs, quæ de cœlo & conſtructione mundi dixit, vt ex 2. hypotheſi & ex reſponſione ad 1. & 8. iam patuit. Scholaſtici vero, quorum principes ſunt Petrus Lombardus & D. Thomas Aquinas, manifeſte pandunt dogmata Ariſtotelis non poſſe cum doctrina Moyſis & patrum in his ſtare; (vt patuit ex reſponſi. ad 2. & 8. & ex alijs iam dictis in hoc articulo; Inuenta autem Galilæi cōcordare cum S. ſcriptura, eamque à tortura theologorum & irriſionibus philoſophorum vindicare; & philoſophos eſſe fallaces; patrumque teſtimonia veraciora quam philoſophorum. Neſcio cur libeat cæcutire, & ſine doctrina falſo zelo furere, aut ſine zelo doctrinam ſenſatam impugnare.

Ad vndecimum.

AD 11. reſponſio eſt in tota aſſertione prima hypotheſeos ſecundæ & in corollario, vbi dicitur, quam ſit Deo gratum philoſophari in libro eius, & quomodo cœleſtia inquirere non ſit vanum, ſed vtile ad gloriam Dei manifeſtandam, & fidem de animæ humanæ diuinitate & immortalitate aſtruendam; & quod verſus Catonis non æquiualeant verſibus Ouidij contrarijs diuinioribuſque; & quod inſuper Dauid hoc ſtudium, vt ſublime, non vt ſuperbum, commendet. Adde, quod ratio Catonis eſt contra fidem. *Cum* enim *ſis mortalis, quæ ſunt mortalia, cura.* Quod non de ſolo corpore, ſed de animo quoque dicitur, eſſe oportet. Si enim animus immortalis & deificabilis eſt, non debet ab inquiſitione diuinorum alienari. Vnde Dauid, *Quærite Deum, & viuet anima veſtra.* Et alibi, *Quærite faciem eius ſemper.* Et de cœleſtibus, *Cœli enarrant &c.* Et *videbo cœlos tuos, &c.* Et alibi, *Mirabilia opera tua, ideo ſcrutata eſt anima mea.* Quomodo autem terminum in his non poſuerint patres noſtri, patet ex aſſert. 2. & 3. & quomodo, vlterius inquirere ſi quis vetet, erraret, ex aſſert. 4. & quomodo ſapiendum ad ſobrietatem, &c. Sed in theologicis noſtris de his abundanter.

CAPVT V.

Quo loco habenda argumenta, capite ſecundo pro Galileo adducta.

RAtiones pro Galileo propoſitas, opinor, ægre nunc ſolui poſſe omnes. Cum enim ego pluribus annis cęlum eſſe igneum opinatus ſim, ipſumq; cœlum igniũ omnium fontem, aſtra vero ex igne etiam conſtituta, ſicut Auguſt. Baſil. & alij patres ſenſerunt; & recens Teleſius noſter; conatus ſum in quæſt. & in metaphyſicis rationes omnes Copernici & Pythagoræorũ ſoluere. Sed poſt obſeruationes Tychonis & Galilei, qui in cœlo ſtellato nouam ſtellam, & cometas ibidem, nedum ſupra lunam fieri conuincunt, & nubeculas circa ſolem; nõ omnia aſtra ignea eſſe ſuſpicor: quam ſuſpicionem Lunæ & Veneris augmentum ac decrementũ, & Lunæ, ac Iouis maculæ magis confirmant. Illud etiam argumentum, quomodo ſtellata ſphæra in vno momento tot millia milliariũ peragret, licet à nobis ſolutum ſit, adhuc tamẽ ancipitem me tenet. Stellæ inſuper Mediceæ & Saturniæ, circumeuntes Iouem & Saturnum, non permittunt forte ſolem vnicum, nec centrum amoris vnicum, ideſt, ſolem, & alterum odij, id eſt, tellurem, vt nos dicebamus in phyſiologia, colores fixarum perſimiles planetarum alij aliorum coloribus, ſuſpectam faciunt etiam Galilei & aliorum de Solibus opinionem. Quapropter ſuſpendo iudicium; & ad Galilei argumenta reſpondeo, paratus obedire mandatis Eccleſiæ & meliorum iudicio.

Ad primum, ſecundum, tertium, quartum, quintum & ſeptimum.

AD I. 2. 3. 4. 5. & 7. eadem eſt reſponſio, quod probabilis ſit, non vera, ſententia Copernici & Galilei, à tot theologis approbata; cum hæc non ſit determinatio in Concilio generali facta, neque ex motu proprio ſummi Pontificis Pauli 3. ex Spiritus ſancti aſſiſtentia, ſed ſolum permiſſio vt imprimantur libri: hanc opinionem continentes, tanquam fidei non repugnantes. Neque enim cum Papa approbat ſanctorum theologorum

gorum doctrinam, tanquam de fide adprobat totam, ſed tanquam vtilem & lectione dignam, vt docent Pariſienſes doctores in articulis, quos in D. Thoma adnotarunt. Alioquin Papa Gelaſius etiam errores Cypriani & Hieronymi & multorum quos ibi diſt. 15. c. *Sancta Romana*, ſuſcipit approbatq; approbaſſet. Ad aliud dico, quod probabile eſt, non eſſe aliquid contra ſcripturas in his dogmatibus propter prædictorum theologorum & Papę authoritatem permittentis; non tamen neceſſariũ. Quod enim illi nondum viderunt, poſſunt moderni theologi videre, ſi præſertim ſcripturas & cœlum operoſius & ingenioſius obſeruent, prout in corpore huius articuli ego faciendum propoſui, aut reuelationem nouam habeant. Ego tamen fateor, me non videre, vnde iactura autoritatis ſcripturarum ſanctarum fiat ex Galilei dogmatibus: imo lucrum fieri arbitror, vt ex dictis patet.

Ad octauum, nonum, & decimum.

AD 8. 9. & 10. neſcio an demonſtrationes ſint pro Galileo, cum euadant theologi per ſenſus myſticos & cœlos æquiuocos, vt 1. D. Thomæ apparet; ſed tamen demonſtrationes contra Ariſtotelem ſine dubio. Nos autem reſponſionibus pro Galileo omne id quod dicunt theologi, examinauimus; & huic fauere ſcripturas non minus, quam illis ex doctrina aliorum philoſophorum loquentibus, vere intelligimus; parati meliori intellectui cedere. In metaphyſices part. 3. lib. 1. omnia Galilei & Pythagoræorum dogmata, & Copernici examinauimus, & his argumentis ſatisfecimus vt potuimus: ſimiliter in quæſtionibus omnibus phyſicis, vbi longe plura ex naturalibus argumenta contra Copernicum contexuimus. Nunc ex theologicis modo procedimus: ibi videat phyſicus, ſed eccleſia ſit iudex, an ſit permittendum Galileo de his ſcribere & diſputare.

Ad ſextum.

AD 6. neſcio quid negem. Picus enim, comes Mirandulanus, tanquam veram hiſtoriam inducit, quod Ariſtoteles, ſcripta Moyſis de Deo libere mundum creante in temporis initio legens vel recitari audiẽs

ſpre-

ſpreuerit tanquam ruſtica & ſine probatione exarata; quod etiam Porphyrius fecit, vt narrat Euſebius. De Pythagora autem, quod fuerit Iudæus genere, teſtatur Ambroſius; non memini, vtrum in ſermonibus an in epiſtolis; libros enim nunc non habeo. Sed tamen hoc ſic eſſe memini. Imo ſcholiaſtes Ambroſij dubitans, quonam modo Pythagoras fuerit Hebræus cum alij de Samo Græciæ eum faciant, (ſed de Samo Calabriæ, olim magnæ Græciæ, facit G. Barrius Franciſcanus,) reſpondet, abſque certa hiſtoria id non protuliſſe. Et quidem ſanctitas, & grauitas Ambroſij hoc volunt, vt & argumenta. Pythagoras enim ciborum delectum, Dei vnitatem, licet Angelos deos ſecundos dixerit, & omnia numeris docet, (ſicut Moyſes in conſtructione tabernaculi, & Salomon omnia numero, pondere & menſura creata ponit,) & Moyſen in legislatione æmulatur; qua de re vide metaphyſicam noſtram: hæc autem ſolennia Iudæis fuiſſe conſtat. Potius autem genere Iudæus natus eſſe in Samo, vt & Spartani in libris Machabæorum de genere Abrahæ eſſe perhibentur: Iudæi enim per plurimas mundi partes ex Abrahami & Moyſis & Iudicum temporibus diſpergebantur. Pythagoras autem hanc mirabilem philoſophiam apud Gentiles de telluris motu, & ſyſtematis in cœlo, & quod ſol ſit in centro, & luna ſit altera tellus, & quatuor elementa nedum aqua in ſyderibus, primus promulgauit, teſtibus Laertio, Plutarcho, Ariſtotele & Galeno. Quapropter ex Moyſe accepiſſe videtur: non enim tanta ſapientia illi abſq; præuia reuelatione eſſe potuit. Sicuti & Copernicus ex præuijs Pythagoræorum monumentis iſta excogitare cœpit, obſeruationibus Franciſci Mariæ excitus: Pythagoræ diſcipulus, Timæus Locrenſis noſtras, motum terræ diarium mathematice demonſtrauit: Philolaus vero Crotoniata, annuum: librationis videtur Copernicus adiunxiſſe, (vt in quæſtionibus phyſicis docui,) Thebiti Babylonici & Alfonſi regis Hiſpanorum motus exemplo; quas etiam deſiderari, D. Thomas in 12. metaphyſ. ex dictis Simplicij inſinuat. At etiamſi Iudæus non ſit Pythagoras, vt patriæ philoſophiæ iſta docuerit; tamen ex hiſtorijs nouimus, cum ſacerdotibus Ægyptijs, cum Pherecide Syro, & cum Iudæis in Iudæa contermina Syriæ Ægypto, inque ipſa Syria & Ægypto eſſe conuerſatum & ab illis audiuiſſe legem, & philoſophiam de aquis & montibus & terris in cœlo, & de montibus lunæ, ac ſimilibus, quæ in hac quæſtione parauimus in ſacris biblijs haberi. Ariſtoles autē

ſicuti irriſit Moyſen Iudæum, ita & Pythagoram Iudæum aut Iudaizantem. Quapropter noſtri Chriſtiani, ſpiritualiter Iudæi ſecundum apoſtolum, vindicant ſacram philoſophiam Moſaicam ab iniurijs ethnicorum per certiſſima inſtrumenta & rationes. Cur murmuramus, ſicut olim Iudæi contra Moyſen vindicem ſuum ab iniurijs Ægyptiorum? Rabbini priſci, quorum libris nunc careo, eadem fere docent. Imo Machometus in dialogo cum Abdia Iudæo, & in Alcorano, cum eſſet etiam Iſmaelita & à Iudæis edoctus, quos ſecum ducebat vt ex multis hiſtorijs elicit ecſtaticus doctor Dionyſius Carthuſianus in libris contra Machometum; ponit in cœlo multa maria, & ſpatia aerea, & montes, & ſub terra noſtra ſeptem alias terras, & bouem ſuſtinentem eas. Quæ à Iudæis & Thalmudiſtis accepiſſe videtur, (Sixto Seneſi & Dionyſio Carthuſiano & alijs & ipſa re teſtantibus,) Sed cum eſſet indoctiſſimus, loquutus eſt quicquid in buccam veniebat, tanquam arreptitius, vt videre eſt in reſponſionibus eius. Confunditque vera falſis, vt facit etiam in hiſtoria Ioſephi, Dauidis Salomonis, & Ieſu Chriſti domini noſtri. Imo metaphorica neſciuit diſtinguere à proprijs: vnde ponit columnas tenentes mundum, & fluuios vini & butyri in paradiſo, ſicut in Iob, nominantur, & alia id genus; & quod cœlum, ne ruat, ſuſtineatur à monte Caf, à quo etiam ſubuiridem colorem mutuetur: & hoc ab his accepit primis Chriſtianis, qui montem, in quo putant eſſe terreſtrem paradiſum, vſque ad cælum eleuant, vt expertes adhuc geographiæ; vnde quærit Anaſtaſius Sinaita, quomodo inde deſcenderint homines. Omitto, quæ dicit ab his Beda. Hoc ſolum ex his habe, quod Machometus à Rabbinis acceperit plures terras & maria & ſyſtemata ſuper cœlum noſtrum. Cum igitur antiquiſſimis expoſitionibus ſacræ ſcripturæ & modernis concors ſit obſeruatio Galilei & Empedoclis qui à Pythagoricis doctrinam habet, pluſquam cæteri philoſophi, teſte D. Thoma; ſacræ ſcripturæ in rebus cœleſtibus eſt commodus. Cumque Pythagorici à Iudæis doctrinas habuerint, quibus nunc maxime conſentit Galileus, non leui opinione motus, ſed ſenſatis obſeruationibus; arbitror cum D. Thoma & Auguſtino, vt in 2. hypotheſi nos docuerunt, non abſque periculo irriſionis ſcripturarum vel potius ſuſpicionis, quaſi nos contra ſcripturas cum ethnicis ſentiamus, vel ſublimibus ingenijs inuideamus, (præſertim cum hæretici nihil hoc tempore in theologis Romanis non reprehendant, te-

H ſte Bel-

ſte Bellarmino,) ſtudium Galilei prohiberi poſſe, ſcriptaque eius ſupprimi: imo hoc fore in cauſa, vt inimici noſtri eadem auidius amplexentur celebrentque.

In his autem dictis & ſcriptis & ſcribendis, ſemper cenſuræ S. Matris Romanæ eccleſiæ, meliorumque iudicio me ſubmitto. Vale Illuſtriſſime Cardinalis Caietane, patrone virtutum Italicarum.

(∴)

FINIS.

29059.

Coll cyls
58 S.

Feb 22